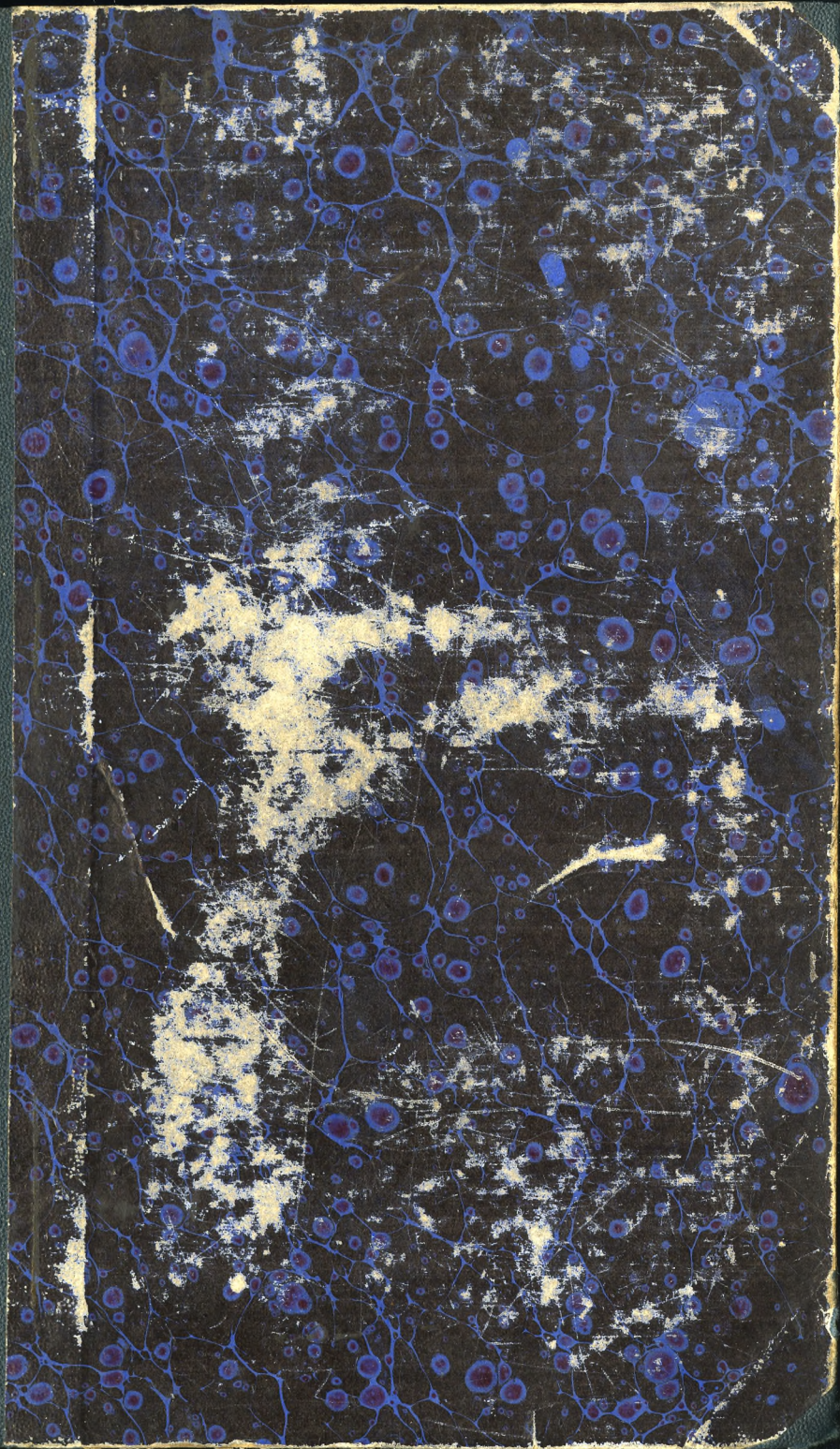

Politikai
röpiratok.

47.

Magyarország kiváltságos lakosához.

H a z a f i a k !

Számosb évvel ezelőtt, midőn hiányaink aggasztó voltát, mindenbeni hátramaradásunk rémitő képét, mennyire birtam, hű de kiméletlen ecsettel törekedtem festeni — 's e' műtételre véremhezí tántoríthatlan hűség és szilárd akarat jogosíta fel, mert nem valék képes megbarátkozni szégyenteli állásunkkal — akkor nem egy, de számtalan honfi fordult hidegen tőlem el, mintha bennem a' magyarnak gyalázóját, szabad alkotványunk felforgatóját 's ekkép vérünk legnagyobb ellenségét szemlélné. Lefolyt azóta több idő! 'S habár eleinte sokat türtem is, csakhamar annyira megáldott a' sors, mint ritka halandót, mert viszhangra talált szavam, 's felette nagy szám, vérünk pedkes része osztá nézetímet, őszinteségemen kételkedni pedig senki nem mert. Ha előszámlálom azon kéjpillanatokat, melyeket ez időközben élveztem, mikor annyi hű kedélynek szemebíbul olvashatám írántami rokonszenvét, bátran mondhatom: földi pályám, akármilly sors érjen is ezentul, mi személyemet íletí, felette édes volt, 's ezt többé semmi hatalom nem rabolhatja tőlem el; mert honfiak tisztelő szeretete füzé még éltemben legszebb virágíval azon tövískoszorút keresztül, melly mulhatlan sebzi annak halántékí, ki az emberi csaleszmék hydráíval szembeszállíva, bármíben tüzi is ki az újjáalakulás zászlóját! Csak hogy nem egy, nálamaál százszorta jobb és derekabb ember, nem volt olly szerencsés mint én, de minden legkisebb megísmérés nélkül sülyedt hideg sírjába.

Felette távul vagyok is ennélfogva panaszra fakadni, hiszen váltíg kinyertem már béremet csekély szolgálátímért, hahogy most egy idő óta megínt — mert óni kívánom láztul a' magyart, 's erre hasonlag véremhezí hűség és szilárd akarat jogosít — szinte elfordul tőlem 's hidegíul írántam meg a' nagyobb szám, mintha tudja az ég, milly hűtlen lettem vala, a' honhoz, holott soha nem voltam ahhoz hűbb, és nem én változtam meg — oh ne hígyétek ezt — de változtak mind kül mind belkörülményínk, mellyekhez tenni-valóínkat nem szabnunk több mint hiba, valódí bűn volna.

Nem panasz az tehát, mit rebegni kívánok, valóban nem; de kérelem, alázatos esdeklés: bár csak ez egyszer nyerne még szavam nyájas és engedékeny hígyelmet.

Meglehet, éveím sora még hosszú. 'S adná Isten! mert így még sokáíg szolgálhatnám a' hont, és ennek ha valaha, mai napokban van szüksége hű szolgálatra 's minél számos hív szolgálára. Amde meglehet, vajmí rövidre vau-nak szabva már napjaim. És ekkor hadd végezzem be politikai pályámat legalább e' sorokkal, mellyek ha, míelőtt

késő volna, viszhangra találnak, mulhatlan megteremnek némi jó gyümölcsöt; mirül kezeskedni merek.

Már 1792-ben 's ekkép 52 év előtt világos volt, 's nem egy két fő, de az ország rendei előtt, hogy magyar honunk szinte minden institutioiban megkívánja a' leghathatósá javítást. Ezt nyíltan tanusítják az akkori választmányi munkák. 52 év forgott azóta le, és olly időszak, melly közt több fejlődött ki, mint azelőtt tán egy ezred alatt. Ugy hogy ha már 1792-ben mutatkozott egy és más javítás szüksége, az mai napokban nemcsak sürgetővé, égetővé, de egyenesen életbenjáróvá magasult. 92-től maig, igaz, sok történt, de csak relative, 's ugyanis igen sok, alsó, elmecevészett állapotunkhoz képest, de vajmi kevés, más nemzetek óriási progressiójához szabva; úgy hogy mi magyarok ma nemcsak elsők nem vagyunk semmiben is, hanem még középsők sem, de mindenben egyenesen azon népek leghátulsó sorában állunk, mellyek a' civilisáltak közt igénylenek foglalni helyt.

Nem lehet czélom ez alkalommal újra és újra előhoznom mind azt, mit e' thema körül már irtam és mondottam. Mert a' ki még most is elbizhatja magát nemzeti nagyságunk fölött, 's beéri annyival, hogy tán a' bolgár vagy a' bosnyák előtt állunk, azzal nincs dolgom. Én e' sorokat hazánk azon fiaihoz irányzom, kiknek vérzik szívük honunk hátramaradtán, 's kik ekkép csak úgy gyógyulhatnak lelkeig fel, ha köz virágzásnak indul a' hon.

Oh Ti hű kedélyek, kik megmenthetitek vérünket, vagy ennek legalább becsületét, figyeljetek ennélfogva szavaimra. Egyedül Titeket illet e' szózat.

Tennivalóink mennyisége aggasztó! Nézzünk körül. És mindenütt, bármire forduljon is szemünk, legyen szellemi legyen anyagi, azt fogjuk tapasztalni, hogy javítunk, sőt némiekbén gyökeresen változtatnunk kell, hahogy hasznunkat sőt becsületünket feláldozni, vagy éppen nemzeti állásunkat kockáztatni nem vagyunk elég rövidlátásuak, vagy elég gyávák.

Sejti, sőt nyilván érzi is ezt a' lelkesb. 'S ez oka azon nyugtalan, azon ingerült állapotnak, melly közt sinylik hazánk, mióta csalálmaibul kibontakozva észrevé a' jobb rész, hogy elvégre valósággal tennünk, és sokat és életelőt kell tennünk, ha a' nemzetek sorából kiesve, tőkéletes szegénységbe, 's ocsmány függésbe süllyedni nem kívánunk.

Bátran is állithatni ehhezképest, hogy már 1792 óta, de kivált legközelebb időkben, alig van ország, hol annyi munka fordított volna regeneratioi kérdések kifejtésére, mint magyar hazánkban.

Sikere ezen tömérdek, hosszadékos és tikkasztó munkának azonban, mellyben jobbaik annyit fáradoztanak, eddigelé, ha ámitást valósággal, kicsit nagygyal, 's külszint étellel összezavarni nem akarunk, bizony alig egyéb, mint

írott malaszt, vagy legfeljebb porban fekvő terv. Azon szomorú tanulmányunk újabb bebizonyodása: mennyire esnek ki népek még a' lehetőségből is magukat regenerálhatni, ha minden javítástul borzadva, igen is sokáig élvezték a' nemtevési status quo-nak pangó örömeit, 's hogy ekkép milly felelet terhe éri azokat, kik ellenkezőleg az étellel mozdulatlan apathiába törekesznek bilincselni vérüket! Ugyanis, engedődzék nemzet csak egy kicsit is túlzólag a' dolce far niente lélekgyilkoló kéjeibe, mint mi, mióta leráztuk a' török igát: 's vagy disztelen enyészik el minden küzdés nélkül, vagy ha még felébred, mint hála neked Égek Ura, fölébredénk mi, a' teendők halmaza miatt alig tudja, hova kapjon, mit kezdjen előbb, 's ha buborék után kap, vagy homokra épít, küzd ugyan egy darabig, de elvégre még is elvész.

Ez utolsó a' mi esetünk. Istenért ne szalaszszuk ezt el legébrebb figyelmünkül. Sokban és helyreállíthatlanul eddigelő ugyan még nem hibáztunk, mert hiszen újabb időkben, úgy szólván csak tegnap óta szíjuk alkotványos és nemzeti reménnyel a' levegőt, 's ekkép nem követhettünk jobb, jöllehet gyümölcstelenebb logikát, mint minden áron védni a' most érintett két tényezőt, mellynek csorbátlan alapja nélkül. bármint mosolyogjon is rá egyébiránt a' szerencse, csak busulni tud az igazi magyar. — A' borongós fellegek azonban derűre kezdenek oszlani, 's jöllehet koránt sincs kiképezve még alkotvány vagy nemzetiség, azért mind egyikért mind másikért nem kell többé, mint csak kevéssel ezelőtt, megnemszünőleg rettegnünk, de elvégre hűn őrizve azokat kiállhatunk, 's itt van ideje, hogy ki is álljunk, a' positívas, a' cselekvés terére, mikép ezen két palladium, mellyet legnagyobb veszélyek közt olly hűn meg tudánk őrizni hosszas századokon keresztül, ne csak ne hervadozzon örökleg, mint mai napig, hanem az élet mezején lehető legszebb kifejlésre virulva, olly magasságra emelje a' magyart, millyenre nemes lelkületénél fogva emelhető, minő magasságot e' korig azonban néha csak édesbűs ábrándinkban tudtunk álmódni.

Ámde a' választás ideje itt van: vagy utóbb is jobbadán theoria és álom, vagy gyakorlat és élet; minthogy érottünk meg nem fog szakadni a' világi események fonala, vagy éppen a' csillagzatok járása, 's így vajmi könnyen megeshetnék, hogy elvégre még álmaintul is megfosztatva, a' valóság azon rideg mezejére fognók magunkat kilöketve érezni, mellyen sem alkotvány sem nemzetiség nem virul.

Forduljunk ehhez képest a' gyakorlat mezején, mielőtt késő volna, az élet felé 's feloldva azon bilincset, melly alatt több mint félszázadi veritékünk gyümölcse jobbadán csak írott malasztként sovárog, adjuk meg hazánknak azt, mi bűvösnek vesszőjeként egészen új's eddig nem ismért lévenséget 's egészséget lövellene honunk legtávolabb ereibe,

azaz: járuljunk, drága földiek, mi nemesek is, egy aránylag csekély pénzbeli adalékkal hazánk felvirágzásához. Hiszen ha nem miénk, ugyan kié Magyarország? 'S ekkép ha miénk, ugyan kinek lehet nagyobb érdekében, annak gondját viselni, azt leghűbb kedélyvel ápolni, annak virágzását minden kitelhető módon előmozdítani? kérdem, mi ennél világosb, 's ki azon vak, azon eszevert, ki ennyi igazságot tagadni merhetne? Ne állítsunk fel egyedül elveket, 's ne készítsünk egyedül terveket, de azok hathatós alkalmazása 's ezek életbeléptetésére is vessük meg a' szükségesség sarkalatot, 's ekkép vigyünk, mennyire tőlünk telik, pénzbeli segítséget is a' haza oltárára; mert hiába, pénz nélkül semmire nem megyünk, midőn pénz jól kezelve 's jóra fordítva, okvetlen csudagyümölcsöt fog teremni, melly, mert hiszen miénk a' haza, csak ismét minket fog illetni 's jutalmazni leginkább.

A' hely szük, az idő rövid, sokat ekkép nem mondhatok. Néhány sorral főszabásokként azonban még is fel akarom hozni: „jelen országgyűléstül mit várhatunk,“ mert hiszen Magyarország sorsa fölött leginkább ott dül el a' koczka, 's onnan van jogunk várni legtöbbet.

Nemzetiség dolgában, leélt komor napok sorvasztó unalmai után, mellyek közt csak a' hősb lelkületü nem csüggedett, új reggelnek indul elvégre a' magyar; mert visszahelyezve a' természet szent jogaiba, csakhamar még fejedelmével is honi hangján fog értekezni, és ha igaz, hogy Regis ad exemplum totus componitur orbis 's ekkép hazánk is, ezentul csak idő és részünkrül hű ápolás kívántatik meg, mikép Magyarország elérje azoa egyszínűséget 's egységet, mellynek eddigelé mindig híjával levén, soha nem tudott igazi erőre emelkedni. Valódi áldás ehhezképest, ha elvégre ezen üdvös fordulat befejezve lön. És ezt minden esetre haza viszi az országgyűlés, ugy hogy ha nem mivel semmi egyebet, már is arany betűkkel fog tündökleni az 1843d és 4diki legislatio: mert „biztosított nemzetiséggel,“ ha nem kell ennek védelmére örökké virasztani 's minden jobb erőnkkel megnemszünőleg járulni, mindent, a' legmagasbat is elérheti a' magyar, nemzetiségünk pedig biztosítva, ezentul szilárd alapokon áll, mert kezeskedik érette fejedelmünk, ki egyszersmind a' közálladalom ura; mellynek lehető legrendületlenebb létével ehhezképest szorosan egybefügg saját létünk, és viszont

Vallás körül hasonlólag ha nem is mindent, legalább annyit tán még is csak viszen haza az országgyűlés, hogy a' gyengédebb kedélyeket némileg megnyugtatta, biztosan lehessen elibe nézni egy szebb kornak, mikor vallás nem fog többé lehetni viszálykodás vagy éppen üldözés tárgya.

A' három elszakított vármegyének tüsténti visszacsatolása is el lön döntve csak kevéssel ezelőtt, ugy hogy honunknak e' drága három kincsét is, mint felszámíthatlan

nyereséget, biztosítani tudá nekünk az országgyűlés; miért köz hálát is érdemel, mert kiegészítettése a' hazának olly szempont, mellyet mindenek előtt tekintetbe venni leg-szentebb kötelesség.

A' városok elrendezése még szó közt van, ámde tán az is szerencsésen bevégeztetik. 'Sadja Isten! mert ez azon kérdés, mellynek czélirányos feloldásához leginkább van költe honunk üdülése.

Hogy a' kereskedés, büntető rendszer, Pesten építendő országház, gazdasági-egyesület 's a' t. dolga nyer-e. 's mennyire nyer szerencsés befejezést, előre nem látható; elég az, hogy ha nem nyer is, 's csak a' három elsőt viszi haza az országgyűlés, a' mint okvetlen haza is viszi, mert a' fejedelem lényegileg már megegyezett a' nemzettel, 's tán haza viszi még a' városok elrendezését: 's bizony mondom ennél különb, dúsabb eredményü országgyűlésünk még soha nem volt, 's elannyira, mikép bátran mondhatni: husz évvel ezelőtt senki köztünk. még a' legvérmesb sem mert ennyi sikert, illy rövid idő mulva előlegezni. 'S igaz, mert ahhoz szabva, milly forasztólag közel állánk enyészethez, bizony éppen meg nem vetendő, de egyenesen olly nyeresemények az elősoroltak, miknek híját többé vagy éppen nem türhetné vérünk, vagy azt minden esetre felette sinylené.

Méltán örvendhetünk is ehhezképest a' most érintett részint már kivivott, részint még kivivandó eredményeken. Midőn az ország rendei általján véve tökéletesen fel vannak jogosítva a' legnyilvánosb közhálára, mert többet dolgoztak 's dolgoznak, mint bármilly legislatio sphaeráiban.

Ámde midőn tétova nélkül elismerem, hogy van okunk kéjérzetre, 's magam is osztozom illyesben őszintén, más részről pedig senki nem tagadja az ország rendoinek terebélyes érdemeit kevesebbé mint én, egy uttal azt is vagyok bátor erősíteni, hogy éppen ezen okszerinti kéjérezhetés, mellyet érinték, valamint az országos rendeknek jól megérdemlett méltánylata, állítják nyomorult állapotunkat teljes mezítlenségbe, minthogy a' magyarnak szinte még most is mindig csak azon kell örvendenie, ha nem bukik, valamint képviselőinek hasonlólag szinte még mindig azon kell munkálkodnia, hogy ne bukják, midőn más szerencsésb nemzetek illy aggasztó életkérdések vitásítul mentesítve, minden erejüket közvetlenül vérük kiképzésére 's előmenetelére pontosíthatják össze.

'S ugyanis menjünk csak haza az érintett eredményekkel, 's alu gyuk ki magunkat, 's ismét három esztendő utáni terminusra levén relegálva, mikor ujra országgyűlést tartandunk, mi előtt azonban nagyobb szerüt életbe nem hozhatunk, 's tegyük aztán ábránd nélkül gyakorlati fontolóra, hogy valljon tulajdonkép mit nyertünk 's mivel gazdagodtunk: 's azt leszünk kénytelenek megvallani, hogy

mind az, mit nyertünk, csak közvetve fog, ha fog, hozni ránk hasznot és áldást, midőn olyt, mi közvetlen volna ránk jótékony, bizony nem hoztunk haza, 's ekkép megint csak reményben 's a' kétes jövődöben lelünk sebeinkre irt, vagy kedélyinknek vigasztalást, holott nyavalyáink olly aggasztók, szükségink olly sürgetők, mikép némieken orvoslani, némieket életbe léptetni tüstént kellene, ugy hogy még csak 24 órai idővesztés is bűn, vagy helyreállíthatlan megrövidítés.

Mert ha mozogni akarsz, kinos veritékkel kiállított természetvényedet vagy árudat külföldre, vagy csak a' legközelebb vásárra szállítandó, 's bomladozzék csak kicsit az idő, 's már nem teheted, hanem vagy bukol, vagy dülsz, vagy legfeljebb mászol, 's illy körülmény közt nem nagy megnyugtatásul veended, ha aztán pótszerű legeredvénydúsabb országgyűlésünk — melly tán valaha volt — gyümölcsseit rakják elődbe, hogy t. i. még a' királyi leiratok is magyar nyelven lesznek ezentul szerkesztendők; a' vegyes házasságbul született ivadékok pedig mindig azt fogják hinni, miben szüleik megegyeztek, és ezt később tán meg nem bánták; vagy hogy az 52 magyar megye hárommal megsaporodott; vagy végre 100 választott polgár helyett 200 főzi ki a' valót, és a' városok általján véve egy voks helyett 16-tal vagy nem tudom hánynyal jelennek meg ezentul az országgyűlésen. Eppen így, nem nagy kincsül fogod az éppen most érintett, magukban egyébiránt kimondhatlan becsü nyereményeket venni, ha vagy magzatodat elégséges, könnyen hozzá férhető 's gyakorlati tanoda-intézkvények híja miatt parlagi állapotban hagyni kénytelenítettel: vagy ha csödperhez közel bármilly fölösleges értékkel birnál is, 'uzsora martalékaul válsz, 's hosszú családdal nyomoruságba sülyedsz; vagy ha disponibilis tőke és törvény által rendezett kézfogás híja miatt szemlélni vagy kénytelen, milly szégyenteli hátramarádásban pang egész táj, mint köszöni éppen ezen oknak viszont nem egy vidék, hogy a' legállhatatosb munka már csirázó eredvényét egy nap alatt tönkre teszi a' zabolátlan víz, 's így tovább; ugy hogy ha mindig és mindig egyedül nemzetiséget, vallást, kiegészítéseket, coordinatiókat 's efféléket pengetünk, miknek azonban, jóllehet előmenetelink alapjai, 's ekkép szent ihletéssel ápolandók, azért nemzetünkre még is csak közvetve 's idővel lehet teljes üdvőségü hatásuk, 's e' mellett nincs kellő figyelmünk a' jelenre, a' mai napra, 's mind arra, mi ugy szólván bőrünkre sőt csontunkra ég, 's nem teszünk hasonlag kellőt és célszerűt mind annak életbeléptetésére, mik nélkül olly aggasztón sínylünk, mint például, közlekedéseket, tanodákat, hitelintézkvényeket 's efféléket, 's mik nélkül legkisebb joga nincs népnek civilisatioi követeléssel kérkedni, de jobb ha képét se mutatja sehol is: akkor, oh akkor sokban — 's

Isten oldja fel bűneinket, ha ezt megbocsáthatónak mondjuk — a' legdicsebb nemzetiségi 's alkotványi elvdiadal is bizony egyedül közönyös kebelre talál, sőt még émelegést is okoz, vagy éppen boszontást is gerjeszt; kivált ha más. 's egyébként igénytelen népek ebbeli ugy szólván mindennapi szükséginkhez gyakorlatilag szabott elsőségei ötlenek fel, 's pedig mert, míg emberek vagyunk, általján véve még a' legmagasb, legszellemibb dolognak is csak ugy van jó illata, köz kelete 's tartós divata, ha nincs az elizetlennitve mind azon anyagi életjavak, sőt életszükségek fejletlensége vagy aljas léte által, mellyekkel, bár akarjuk bár ne, megnemszünő érintkezésben vagyunk, 's miknek ehez képest mindinkábbi kifejtésére ellenállhatlan sürget gyarló természetünk; ugy hogy bármilly különösnek látszassék is ezen állítás sok előtt, bizony nem hiszek én ott nagy, általjános, magasztos 's kivált tartós szellemi kifejtést lehetőknek, melly a' nagy közönségnek nedv és vérebe menne át. legyen az aztán bár vallás, nemzetiség, alkotvány, bármilly nemü erkölcsi haladás dolgában, 's mellyet nem kell fel-fellobbanó szalmatüzzel vagy fanatismussal összekeverni, hol minden jobb közlekedések 's kiviteli csatornák, könnyü kereset, gyakorlati kiképzésre czélzó intézetek 's effélék hija miatt, olly testhez hasonlít a' haza, mint a' millyent gutaütés környez, és illyestül csak véletlen vagy isteni gondviselés ója meg azt; 's hol ekkép, midön minden pang, minden dermedez, természet szerint alig van egyed, kit felette égetőleg ne sujtana a' legközelebbi életszükségek fejletlen léte, 's ki ehhez képest — mert hiszen megnemszünőleg kénytelen küzdeni azok némilegi pótlására — magasb és tartósb szellemi felhevülésre lenne hajlandó vagy csak képes is.

És ezt igen bölcsen átlátták nemcsak mostani vagy legközelebbi országos embereink, de még eleink is; mert alig vagy tán éppen nem létezik a' köz socialis viszonyoknak egy kérdése, melly nemzetiség 's alkotvány hü védelme és ápolása mellett, vagy elkerülte vala figyelmüket, vagy egyenesen nem lett volna elmesurlódások tárgya, sőt egészen kidolgozva és tervbe foglalva, nem fekünnék tüstenti életbeléptetésre készen. Hogy sorvasztó kül és belküzdelmink 's még sorvasztóbb elalvásunk és elfásulásunk következtében előleges gondot fordítának létünk és ujjáalkulásunk ezen épen most érintett két fő tényezőire, melylyek épsége nélkül ránk nézve nincs és nem lehet üdv, az csak köz méltánylatot és hálát érdemel, midön más részről nincs jogunk őket vádolni, mintha némi alábbrendelt, de azért még is éppen olly sürgető, mert hozzánk közelebb fekvő kérdések ápolására nem fordítottak volna elég gondot, mert hiszen mint mondám — és ez tény — kidolgozott munka és terv halmozva fekszik egymáson, 's' ugy' szólván csak 'szikrára' vár, mikép tüstint életbe lépjen, és eddig nem

ismert elevenséget, egészséget és bájrt terjesszen maga körül mind az, vagy annak legalább sürgetőbb része, mik után most csak sovárgunk, de miket fájdalom, nem bírunk.

És ezen szikra, drága földiek, röviden, kereken, magyarán kimondva, nem egyéb mint „Pézt!”

Amde ha ezt ki nem bírta teremteni hazánkra nézve országos ember vagy törvényhozás, ugyan ki hibája ez? Tán miénk? Miénk, kérдем, mert hiszen noha parányi, azért még is tagja vagyok én is a' magyar törvényhozásnak? Bizony nem mi hibánk. Mert igen jól tudtuk 's régóta tudjuk, hogy pénz nélkül csak úgy vagyunk, mint puskás puskapor nélkül, ki, bármily jó fegyvere legyen is, akár mikép pezsgjen is mező és erdő vadtul, de azért csak egy verebet sem bir tarisznyába dugni. Midőn azonban ezt tudtuk, az sem volt előttünk idegen, hogy bizony a' magyaroknak senki nem ad pénzt, ha nem ad a' magyar maga magának, mert ha saját maga nem gondol magával, saját maga nem ápolja magát, 's nem eszközli előmenetelét, ugyan a' világ hátán ki mivelje mind ezt érette. 's ki szeresse őt erősebben mint ő maga magát? Igazi időtlenség; valóságos eszmezavar! Nem nem; rajtunk senki nem fog segíteni, de nem is segíthet, mint mi magunk.

„Miért nem tártuk ki tehát ezt egyenesen és régóta?” Ezt lobbanthatnátok most szemünkre. De ez nem lett volna tanácsos; 's megmondom miért. Egyszerűn csak azon okbul, mert a' nagyobb rész anyatéjjel beszitt elfogultságánál fogva, 's tévutakra csábító álbarátoknak könnyen hiedelmet adván, annyira felriadt volua ellenünk, mint-ha tudja az ég milly rablást követnének el rajta, hogy bizony közelítés helyett alkalmasint hátrább löktük volna azon kérdés megérlelési pillanatát, melly kérdés feloldatása nélkül — mint ezt józanul valóban senki nem tagadhatja — csak ezentul is úgy fog pangani, rideg elveken rágódni 's álmakkal jól lakni a' magyar, mint többet kevesebbet eddigelé.

'S hogy való, mit mondok, miszerint t. i. csak kevéssel ezelőtt nem valának a' honi kedélyek saját legnagyobb hasznuk elfogadására még egészen érettek, eléggé bebizonyul mind azon szomorú események által, mellyek az adó kérdése körül napvilágra bősüültek. Hány okos ember szóltott mellette, 's hány derék ember tette ki magát érette! 'S mi volt eredvénye? Több helyütt igen mint nem: ledorongolás, 's a' legjobbak megszübbasztása.

Nem másutt fekszik tehát a' hiba, hogy eddigelé a' legmesszebbre látó 's leghűbb honfiak szinte minden sáradalma 's legkimerítőbb tervei sem egyebek, mint irott malasztok 's porban heverő halmozványok, de még a' nemzetiség és alkotványnak már megalapított elvei sem nyerhettek eddigelé még igazi és tágabb alkalmazást; nem másutt fekszik mondom mind ennek oka, mint törvény-

hozó tömegeink nyers és saját hasznukat fel nem fogó elfogultságukban, vagy inkább: azon népcsábítók ármánykodásiban — mert a' magyar közönség minden jóra hajlandó — kik a' nagy tömegek tudatlanságát 's könnyen felgyulasztható szenvedelmét vagy saját czélaikra ügyesen használván, vagy egyszerűleg csak azért, miszerint magyar honunk soha fel ne virágozzék, mindennek útját állják 's mindenre békót és bilincset raknak, mi aljas létébül — melly elemük — kiemelhetné a' magyart.

Már hogy megnevezendőleg 's örökké fog-e dulni vé-rünkön ezen ármányfaj, vagy győztes lesz-e elvégre, 's mielőtt késő volna, azon nemesb szellem, melly egy idő óta annyira áthatá a' jelen nemzedék olly nagy részét, vagy más szavakkal: ezentul is csak hervadozni, vagy elvégre virágzásnak fog-e indulni Magyarország, az itt a' kérdés, és pedig a' lehető legkomolyabb, mert egész jövőnkrül határoz, 's mi több, már vajmi hamar határoz, mert mindenünnen ránk ég a' szükség, 's minden oldalról fölünkbe bősziül a' veszély.

En azt hiszem 's úgy vagyok lelkesítve, győzni fog a' jobb, a' nemesb szellem, minthogy leginkább tőlünk függ a' diadal; mert lépünk csak mindnyájan őszinte frigyre, mi, kik előtt legelső szempont a' haza 's annak virágzása, és mi, kik nem célban de csak az oda vezető utak megválasztásában nem lehetünk egy vélekedésben, de némi legfontosbakban már o' tekintetben is megegyeztünk 's kibékültünk, lépünk csak őszinte frigyre, és lehetetlen, hogy az ész és honi hűség súlya ne csikarja ki, habár nehezen, de még is, a' rövidlátó ó szemüek vagy a' kaján keblü álhonflak markaibul a' diadali babért. — Legnagyobb nehézség 's egyedüli veszély csak az, hogy mielőtt leperegne a' kellő idő, megértsük egymást. Mert egy lélekkel ápoló terv ellenállhatlan erő.

Mint láttuk, 's mint látni kénytelen minden, a' ki sült galambra nem vár, hogy most egyedül „pénz“ azon kellék, melly szikraként új életet 's eddigelé soha rem ismert egészségi elevenséget lövellne mindenbe. Pénzre kell tehát tennünk szert, ha ezentul is pangani 's hervadozni nem, de elvégre virágzásnak indulni akarunk. Pénzt azonban senki nem ad nekünk, ha mi magunk nem, 's ekkép az a' kérdés: mikép gördithetünk mi magunk elég-séges pénzerőt össze, a' nélkül hogy magunkat megrostanók, sőt éppen ellenkezőleg biztos és bő gyümölcsöt várhatnánk járuléink után.

És e' tekintetben, esedezem drága vérrokonim. figyelmezzetek szavaimra elfogultság nélkül, felhívásomnak itt elősorolandó második részében.

A' házi adó kérdése elesett. E' szomorú idétlenség arra birt — 's ez tán tudva van előttetek, tán nincs, és

ez okbul adom elő a' dolgot egy kissé részletesebben — hogy a' Jelenkorban több cikk által ne csak kitarjam adó-körüli nézetimet őszintén, de holdonkénti két garas telekdíj fizetését is javasoljam.

Nincs itt arra hely, hogy miud azt, mit e' kérdés körül elmondogattam — 's mi most „többek“ által egy elég vastag könyvben összeszedve ki lön nyomtatva — újra elősoroljam; de erre nincs is szükség, mert kit a' tárgy érdekel, az könnyen átfuthatja a' Jelenkor ebbeli cikkeit, vagy egyenesen a' most érintett „Adó és két garas“ czimű könyvet veheti kezébe.

Eszmém fő tényezőit azonban még is elé kell itt adnom újra legalább fővonásilag; 's ugyanis, mert némi körülményeket mélyebb szemügyre vevén, némi ellenem gördített ellenvetéseket méltányolván, némi jó tanácsnak pedig hódolván, több módosítást leszek bátor, nem ugyan a' dolog lényegére, de csupán annak könnyebb elviselhetésére 's ekkép elfogadhatóbbá tételére nézve, a' most elősorolandó felhívásban hozni javaslatba.

Eredeti eszmém fővonásai ezek:

Fizetessék minden holdtul ált alján véve — tehát jobbtul több, rosszabbtul kevesebb — két garas telekdíj évenként 35 egymás után következő esztendőig. Cél és feltételek e' következők:

1szer Ne örökre kösse magát le a' nemzet efféle telekdíj-fizetésre, 's ekkép azon summa, mellyel hazája felemelésére járul, már magában viselje az eltörlesztés — amortisatio — elvét.

2szor Az így egybegyüendő summa semmi másra ne szolgáljon, mint Magyarország szellemi és anyagi kifejtésére.

3szor Azon kérdés eldöntését, hogy valljon mi mindenre legyen fordítandó a' hazai investmentionalis kincstár, egyedül 's mindig az egyetemes törvényhozás intézze el akár közvetlen maga, akár közvetve megbizottai által.

4szer Egy országos, Budapesteu létező kincstárihivatal kezelje az ekkép bejött pénzeket.

5szer A' pénzek mire lett fordítása minden következő országgyűlésnek terjesztessék elibe.

Az így egybegyüendő évenkénti nemzeti jövedelem Fényes szerint 6,239,850 ezüst forintra rugna.

En azonban könnyebb számíthatás végett 5,000,000ra tettem ezen jövedelmet, 's azt tervezém, hogy venne fel ennek fejében az ország száz milliót, mikép azután kilenczven milliót kiadva, kamat által 30 év leforgása alatt 160 millióra emelkednék az országba fektetendő pénz, és körül belül éppen ennyi idő alatt le is volna törlesztve az egész kölcsön, midőn mind egyeseken mind a' közönségen tetemesen segítve, 's ekkép példabeszéd szerint egy kövel kettőt dobva, ismét adósságnélküli szüzeségé-

be iktattatnék vissza a' teljes virágzásnak indult hon, minthogy az öt millióba lenne foglalva a' törlesztési díj.

Kivetési kulcsul, mintakép a' somogy-megyeit hoztam fel. Kezelési, mirefordítási, valamint felelősségi részletekbe nem igen bocsátkoztam, egész okoskodásom súlyát — mellyel tán birt — egyenesen azon vezértényezőre pontosítván össze, hogy fizessünk, 's pedig fizessünk egyedül és kirekesztőleg telekdíjt, minthogy más direct adót nem volna tanácsos kivetni, indirect adót pedig vagy nem bírna meg a' hon, vagy abbul egyedül csak cseppeket várhatna, mikkel most előleg kár volna bajlódni.

Ebből áll főszabásilag egész eredeti eszmém.

Elmesurlódás, helyesb nézet és jó tanács következtében módosított, körülményinkhez illőbb, 's ekkép javított tervezetem ellenben következő:

Mi a' summát illeti, nem bánom, ha máskép nem lehet, két garasrul leszállok egy garasra. 'S így ugyan nem 2 1/2 millióra szállítom le azon évenkénti díjt, mellyre tervem vezértényezőjét állítom, hanem 3 millióra, minthogy Fényes szerint holdonkénti általános egy garas után 3,119,925 for. kerekednék ki.

Ezen módosításra — ha csakugyan kell valamit a' summára nézve módosítani — az bír, hogy pangó, eladósodott 's általános szívreható szegénységünk és kivált pénztelenségünknel fogva, némiék szerint tán sok is volna a' két garas. Ezen okoknak — ha kell — engedve, ám kezdjük tehát kevesebbel. Ha látjuk hasznát 's érezzük gyümölcsöző hatását, mindig kezünkben van, vagy kezükben lesz a' minket túlélőknek, az egy garasos díjt rögtön magasbra emelni.

Már mi az évek számát illeti, mellyeken keresztül évenként rendesen volna a' kiszabott 3 millió fizetendő, 's mellyeket 35 évre tettem, ezeket nem sokkal szállithatom lejjebb, 's e' tekintetben nem igen tágíthatok. 'S pedig igen természetesen, mert ha csak néhány évi fizetésre határozná el magát a' nemzet, ez által tökéletesen elesnék, 's úgy szólván maga magát tiltaná el a' lehetőségűl: „okkal móddal kölcsönt contrahálni“ 's ennek következtében rögtön nagyobb szerűekbe foghatni, mi eszmémnek ha nem is éppen legfőbb — mert hiszen a' legfőbb: az évenkénti rendes fizetés — még is olly tényezője, melly nélkül nem lehetne várni annak üdvös hatását, minthogy aggasztó hátramaradásinkbul, mikor a' tennivalók egész tengere áll előttünk, valóban nem emelkedhetünk ki provinciális foltozásokkal, vagy lassu „egymásutániakkal,“ de itt már ideje, az egész nemzeti testre nézve tenni összefüggőt, 's mennyire csak lehet kimerítőt, mi azonban tetemesb pénzmennyiség nélkül éppen olly kevesse eszközölhető, valamint tetemesb pénzmennyiséget megint alig fognánk máskép szerzhetni, mint kölcsön által.

Szorosan 35 évhez azonban nem kötöm eszmémet. Legyen néhányval kevesebb, néhányval több, ez nem változtat a' dolgon, csak ne legyen kevés, mert máskép törlesztés nem létesíthető, mi azonban fő dolog. Mert ha már kölcsönt contrahál a' nemzet — 's e' nélkül szaporán nagyokat nem mivelhetni — legalább örök adósságba ne verje magát, 's ezt csak úgy kerülheti el, ha a' kölcsönbe szövi a' törlesztési mütételt, midőn ez egyedül számos évi rendes fizetés következtében eszközölhető. En 35 évet azért említettem, mert, ha nem csalatkozom, a' legtöbb törlesztési kölcsön, mikor csak bizonyos esztendei járulék fizettetik be, a' nélkül, hogy a' tőke is visszafizettetnék, 35 évre terjed. 36 év tán még alkalmasb volna, ha t. i. ezentul is csak minden három évben tartatnék országgyűlés, mert ezen időszak éppen tizenkét országgyűlés lefolytával egyenlő. Egyébiránt mint mondám, néhány évvel több vagy kevesebb, nem eldöntő szempont, csakhogy tulságos áldozatok nélkül történhessék meg a' törlesztés, miszerint örök vagy zavart okozó adósságokba ne verje magát a' nemzet, és még is rögtön nagyobb erőre tehessen szert.

Czél és feltételek, miket a' fentebb előhozott pontban lehető legnagyobb általányban érinték, természet szerint módosított eszmém szerint is csak ugyanazok: t. i. hogy „magunkért magunk tegyünk“ és nihil de nobis sine nobis; midőn a' kölcsönt illetőleg azt hiszem nem szükség itt hosszasan tárgyalnom, hogy az, mert 3 millió jövedelemhez lenne szabva, nem fogna a' supponált kamatláb szerint 100, de csak 60 millió lehetni. Miről azonban még néhány szót lentebb.

A' kivetést szinte a' somogyi minta *) szerint kívánám eszközöltetni, 's pedig úgy, hogy a' megyéket öt vagy több osztályba sorozva, tüstént most vetné ki az országgyűlés a' három millióból egyegy megyére esendő pénzsummát; mellyet aztán minden megye megint saját körében hasonlag a' somogyi mintához képest osztana fel.

Ezen pontnál azonban tetemesen elválik az eredetitől módosított eszmém, mire különösen felkérem a' köz figyelmet, minthogy tervem mostani alakja által úgy hiszem tökéletesen meg lesz szüntetve azon sokak által érzett aggodalom, mintha erőnkön felül 's ekkép türhetlenül meg fognánk mi földbirtokosak a' telekdíj által lenni terhelve, mellyül, mert sok haszontalan tér van Magyarországbán — és ez volt mitül sokan olly annyira fáztak — 10, 15 garas, sőt tán még több is vettethetnék egyegy hasznosb holdra,

Eredeti eszmém szerint tervemet egyenesen és egyedül Magyarország telkeire, vagy jobban mondva „terére“ állítom, tervemből minden egyéb direct vagy indirect adózási rendszert kirekesztvén; midőn azon fizetési tervnek,

*) Lásd ezt az „Adó és Két [Garas]“ czimű könyvben.

mellyet módosítva most ajánlok, szintén a' telekdíj fő de-
reka, ámde abbul sem egyéb direct sem általjáu véve minden
indirect adózási forrást ki nem zárok, de alkalmasbjait men-
nyire lehet segítségül elfogadom, 's pedig azon okbul,
mikép aztán a' telekdíj sulya, melly a' két garasrul — ha
kell — egy garasra leszállítás által már is feliben kön-
nyült, még kényelmesebben legyen elviselendő, 's ekkép
ne leljen a' magyar földbirtokosak bizonyos része — melly
nemfizetésben találja gyönyörét sőt üdvét — plausibilis ki-
surranási hátulsó ajtót e' csekély teher alul is kibujni, de
vagy szolgálja mint illik a' hazát, vagy semmihez járulni
nem akaró haszontalannak bélyegét viselje az egész haza
láttára homlokán, szinte mint illik.

Ehhezképest, jóllehet egyenesen a' vármegyékre volna
hagyandó, mint én vélem, a' rájok esett osztalékok kivete-
tését eszközölni, azért még is el lehetne országgyűlésileg
határozni azt, hogy azon maximum, mellynél sulyosb te-
lekdíjjal egyegy hold földet, bármilly gyümölcsöző lenne
is az, terhelni nem volna szabad sehol és semmi esetre,
ne lehessen magasb mint két garas, midőn minden haszon
nélküli térek, vagy egészen ki lennének hagyandók, vagy
legföljebb elv-tekintetbül egyedül némi kevéssel terhelendők.

Ily eszközzés által rögtön megszűnnék minden igaz-
ságos aggodalom, mert biztosítva lenne a' leggyümölcsö-
zőbb telkek tulajdonosa is, hogy egyegy holdjára két ga-
rasnál magasb díjt a' lehető legsúlyosb esetben sem ró-
hatnak, midőn tavak, székesek, homok-lapályok, kis becsü
rengetegek 's elféle javak ura inkább elvért mint valódi
teherhordás végett esnék az új rendszer alá. — Ámde ezen
könnyítés, midőn hiedelmen szerint mindenkit megnyug-
tat, ki egyenesen nem akarja magát kivonni minden fize-
tésbül, más részrül nem nehéz észrevenni, nem csekély
csorbát ütne az évenkénti három millió jövedelmen. E'
csorba azonban vajmi könnyen helyre üttethetnék egyéb
direct és némi indirect adózási rendszerek által, úgy hogy,
midőn sokkal könnyebben viselhetnők a' magunkra vett
új terhet, alkalmasint mégis kikerekednék az évenkénti
három millió, melly 60 milliói kölcsönvételnek tényezője,
melly summával, eszesen és hűn kezelve, bizony ki le-
hetne állítani némieket, mik ha nem volnának is éppen vi-
lágcsudák, legalább megszerettetnék velünk a' köz terhek-
beni részvétet: 's én, mi engem illet, már ezzel is megelé-
szem, mert lászon a' magyar csak egyszer igazi sikert, 's
lássá egy utal egyszer már azt is át, hogy sikert 's kivált
nagyobbszerű sikert egyedül jól irányzott közerő szülhet,
's ne kételkedjünk: újjáalakulásának diadala bizonyos.

Eredeti eszmémtül mostani javaslatom tehát a' mellett,
hogy — ha már máskép nem lehet — két garasrul egyre
szállók, még abban is különbözik, mihezképest nem zár ki
egyéb bárminő direct vagy indirect jövedelmi kutforrást is,

midőn eredeti eszmém szerint, mint fentebb érintém, egyedül telekdíjra kívántam állítani honunk investmentális műtételét.

Már mi a' kezelési, mire fordítási 's felelősségi kérdéseket 's ezek gyakorlati alkalmazását illeti, valamint nem bocsátkozhattam eddigelő részletekbe, 's egyedül a' hely szűke és idő rövidsége miatt, jóllehet vastag könyvre nőtt az, mit már ezen olly annyira fontos tárgy fölött kitálaltam, úgy annál kevesebbé tárgyalhatom kimerítőleg e' szempontokat most 's természetesen, mert most még szűkebbre szorult idő és hely. Annyit azonban mondhatok, mi a' kezelést és felelősséget illeti, hogy én inkább visszavonom vagy megsemmisitem telekdíji eszmémet, hadd eszközölje Magyarország felvirágzását inkább a' vak véletlen és a' pusztá jó szerencse, mielőtt a' kezelésből ki engedném rekesztetni a' nemzetet, vagy valami ámitás és szemfényvesztés féle felelősséggel kihagynám magamat elégített. Nem nem. Ha már fizetünk, ne kezeltessék járulékkunk nélkülünk, a' felelősség sulya pedig ne fadjuljon formalitási szappanbuborékká. Többnyire: legyen eszmém szerint csak egyszer elfogadva 's megállapítva a' fizetési elv, 's mi a' kezelést és felelősséget illeti, ám rendelkezék akkor a' nemzet ovakodva kénye kedve szerint.

„A' mirefordítás eldöntése országgyűlésről országgyűlésre mindig a' legislatio dolga legyen. úgy hogy mindig csak az léphessen életbe, mit a' többség óhajt, mint-hogy elvégre nem provincialis érdekek ápolása 's egyes megyék előleges kedvezése van és lehet napi renden ezentul, de egyedül a' köz haza egyetemes állása 's ennek általjános haszna adhat tennivalóinkban irányt.“

Ez volt eddiggelé a' tennivalók körül eszmém, és ma is az, mert ha a' többség nem bírja felfogni, de még csak azt se, mi honának investmentális kérdését tekintve, legközelebb érdekeit illeti, akkor kérdem: ugyan hol rejlik, ha egyesek önkényében nem — mellytül mentsen Isten — progressionk józan logikája? Bizony sehol egyebütt, és azért nem fogadhatunk el tennivalóink sorozatát illetőleg egyéb utmutatót, mint a' többséget.

Midőn azonban így vagyok meggyőződve, nem átalom más részről tétova nélkül kimondani, kogy a' többség felette sokszor csalatkozik, 's nem ritkán, kivált felingerült állapotban csak akkor veszi észre tévedését, mikor már késő. Mihezképest szoros köteletségnek is tartom, hogy minden, ki e' tekintetben csak egy kissé is avatottnak hiszi magát, szólaljon fel a' teendők sora iránt, mikép aztán elégséges és minden oldalul elmesurlódás következtében ne igen tétovázzon a' nemzet a' lehető legjózanabb logika kiválasztásában, mert hogy 's kivált eleinte egy kissé tétovázni fog, az el nem kerülhető, 's ekkép csak az a' feladás, hogy minél szaporábban 's kevésb vesztésséggel érje el kifejtése 's előmenetele valódi utját.

Nem fogom ennek következtében elmulasztani én sem, mikép mindent e' tekintetben — tessék az aztán vagy ne tessék — annak idejében el ne mondjak, mert mint fentebb érintém, nem lehet ezentul arrul többé szó, hogy egy vagy más megyének érdeke által vezéreltetni hagyjuk magunkat, vagy valami kedvencz fallaciának hallgatva hódoljunk, hanem hogy az egész haza, mint organicus test, egyetemben vétessék tekintetbe, és ne édes csalálmak, de a' valónak súlya szolgáljon tennivalóinkban iránytűül.

És ha eddigelé nem bocsátkoztam ezen feletle fontos kérdés elemezésébe 's bonczolgatásába, attul csak az tartóztatott, miszerint — mint számos czikkeimben érintém — ne adjak alkalmat divergentiákra, mielőtt valami bő kuforrás megnyitva nincs; midőn ha ez egyszer tárva áll, könnyű lesz akkor, vagy ha nem is lesz könnyű, elvégre kénytelenek leszünk valamiben megegyezni.

Fővonásilag addig is azonban, míg egy derék kuforrás megnyitása következtében arra kerül a' sor, egyet és mást életbe léptetni, mikor majd kimerítőbb leszek, nem vonakodom ezennel őszintén kitárni, hogy én, ha rajtam állana, mit mivelnék azon pénztehetséggel, mellynek egybegördítése után sovárgok 's azt ekkép tervezem is.

Legelsőben is, mielőtt kölcsönvételbe bocsátkoznám, mindenek előtt bevárnám: hogy vajjon milly nagy summára üt azon jövedelem, melly az új rendszer következtében évenként egybegördülend, minthogy egyedül ezen tényezőnek kifejtett 's ismert sarkalatára állithatni biztos és jutányos kölcsönt. E' jövedelem magasságát azonban csak azon okbul sem lehetne megtudni előre biztossággal — ha t. i. módosított javaslatom szerint volna az egybegördülendő — mert nem egyedül telekdíj és egyéb direct, de némi indirect kuforrások is használatának az érintett és sperative három millióra tett évenkénti jövedelem kiállítására; indirect források bőségéről pedig előre semmi bizonyost nem tudhatni.

Hazánk investitioját illetőleg elmulasztásink századosak. Ennélfogva lehetetlen azokat néhány hónap alatt pótlani. Ehez képest egyedül az lehet a' feladat: mennyire csak lehetséges, jól és kimerítve, helyreállítani a' hiányokat, habár nem is olly rögtön, mint azt a' jobb kedély ohajtáná. És ha ez igaz, akkor valamint megbocsáthatlan bűn volna de csak holnapra is halasztani, ha ma lehetne elérni, azon elv eldöntését, hogy mi nemesek is járuljunk, és pedig pénzbeli segedelemmel is járuljunk honunk jobb investitiojához, ugy viszont éppen nem csekélyebb bűn volna, a' kölcsönvételt és a' végbeviendők kiválasztását szerfelett rögtönözni. 'S igen természetesen, mert ha most tüstént akarnánk kölcsönt contrahálni, most rögtön, mikor — bármit végezzünk is elvileg és törvényileg — még sem tudhatjuk előre teljes biztossággal, a' gyakorlati élet me-

zejön milly summára fogna rugni jövedelmünk, ha nem is éppen bajjal, de alkalmasint egyedül igen nagy áldozatokkal lennénk képesek szerezni pénzt; midőn, ha egyszer apodictice tudjuk, milly jövedelemre számíthatunk biztosan, önként eloszlik minden nehézség, 's okvetlen olcsó áron tehetünk pénzszegecségre szert. Eppen így, ha t. i. nem akarunk ezentul is csak foltokkal segítni honunkon, annak itt ott kitünőbb sebeire kenvén irt, de el végre az egyetemes hazai test egészsége 's felvirágzása az, mit elérni sovárgunk: akkor szinte nem tehetünk rögtönözve helyest; de a' localis és pártérdekeknek mindenek előtt össze kell olvadniok némi közös hazai érdekekbe; mi azonban egyedül kimerítőbb 's ekkép hosszadalmasb surlódásoknak lehet gyümölcse.

Én tehát, feltéve, ha egyszer törvényileg el volna határozva "hazánk investitiojához járuló eszmém" — 's bár esnénk ezen életkérdésen ha lehetne e' pillanatban keresztül, mert valóban Magyarország pillanatai nemcsak drágák, de lehető regenerationkat illetőleg tán már kevés is, oh! ne felejtjük ezt — én tehát legelsőben is, mielőtt kölcsönvételi tractatusba bocsátkoznám, mindenek előtt bevárnám, mikép és milly summáig gördül be a' várt jövedelem, mihez képest aztán, midőn ez egyszer tetteleg constatirozva lenne, minden idővesztés nélkül egész kifejtésre vigyem eszmémet, azaz: lehető legnagyobb és legjutányosb kölcsönre tegyek szert, minthogy egyedül ezen mütétel által nyerhet adakozásunk, ha így lehetne mondani "e melt yüi er őt és h a t á s t", mellyre köz fejletlenségünk 's ezzel járó általános gyengeségünknel fogva olly indispensabilis szükségünk van.

Ezen — ha így akarnók nevezni — "bevárásí" időt azonban korántsem hagyám leperegni dologtalan 's ekkép hasztalan, sőt éppen ellenkezőleg, éjjel nappal dolgoznom és dolgoztatnók mások által, miszerint lehetőleg kimerítve 's tökéletesen egybefüggő láncolatban kitünjék mind az, mire szükségünk van, és mi eddigelé inkább csak szakadozva 's egyes panaszok után ismeretes előttünk, sőt néha egyenesen ellentétben levén a' köz hazai virágzással, egyedül bizonyos tájak haszonbélyegét viseli, vagy sokszor valóban nem mélyebb kutfőből veszi eredetét, mint kávéház vagy csapszék politicali köre szokott lenni.

Vegyük a' dolgot gyakorlatilag. Körülbelül ugyan mire fognók fordítani az Isten segítségével egybegyülemdő ország-investitionalis tőkét? Én azt hiszem — legalább én így tenném — mindenek előtt: jobb közlekedésekre, vizsábályozásokra, gyakorlati tanodákra, némelly házi adórovatokra, javító-intézetekre, némelly hasznos privát vállalatok elősegítésére 's tán egy két specialitásra, mint például: budapesti országház-építésre 'sat. És ez kezdetnek tán elég volna. Mi felülmarad — ha marad — tartassék az fen gyümölcsöző kincstárként; mert valamint egyes gazdánál, úgy nemzetgazdaságilag sem árt, sőt szükséges a' tartalék-pénzalap,

minthogy 'a' nem várt eset', melly pénzsegítséget követel, rendszerint sokkal sűrűbb, mint a' pénzteremtő véletlen.

Nem lehet czéлом ez alkalommal bármilly részletekbe bocsátkoznom, de ha ezt nem is cselekszem, azt hiszem, a' legfelszinesb is átlátandja már az eddig mondottakból is, mikép némi előleges combinatiók nélkül, de csak a' jobb közlekedések és vízszabályozások tekintetében sem fognánk gyökerest mivelhetni, habár számos milliót akar-nánk is egyedül e' czélokra fordítani.

Honunk most tunya test, mellynek csak szabadabb mozgás adhat életet és erőt. Egy két útvonal ennélfogva habár frisitne is némi vidéket, azért az egész hazai testre még is csak olly hatással fogna lenni, mint nyavalygó testre nézve, mellynek egész organismusát kellene nevelni, sem szokott különös és kivált tartós jótékonysággal lenni egyes tagok ápolása.

Valami egybefüggő, valami egész az, minek elérésére kell törekednünk, hahogy honbálványzó álmainkat nem akarjuk felhőkre állítani, vagy farkas-függatlenségi renge-tegekbe sülyeszteni, de elvégre szabad polgárokhoz illő csinos hazával sovárgunk megajándékozni, ha nem is éppen saját magunkkal együtt az élőket, legalább a' jövő nálunk tán szerencsésb kort. Ugy hogy ha nem is tehetünk minden egyszerre, mi nélkül közvirágzás lehetetlen, vessük meg legalább valami egybefüggő rendszer sarkalatát.

A' közlekedéseket tekintve ennélfogva, miszerint nem csak egyes tagok, de az egyetemes hazai testnek vér és nedvkeringése fejlődjék ki teljes elevenségre 's egészségre, korántsem elég itt ott nyitni utat, ásni néhány csatornát, vagy építeni egy két vasutat, mint tán éppen kedvünk csoszsan, vagy személyes érdekünk sugalja, vagy a' zsarnok divat követeli; ámde az egész hazát tekintve illik egybefüggő közlekedési tervet készíteni előbb, mintsem bármibe is fognánk, ha t. i. áldozatunknak nem egyedül vármegyei vagy legfeljebb vidéki, de országos gyümölcsét kívánjuk élvezni. 'S e' fölött miért fizessen például Pest, Fehérvár vagy Soprony jobb közlekedésért, mikép a' felföld meg az alföld eláraszsa termékeivel vásárját, hahogy a' felföld meg az alföld nem fizet viszont olly közlekedésért, melly Pestnek, Fehérnek és Sopronynak nevelné hasznait, 's így tovább. Nem világos-e ez?

Mindent egyszerre ugyan nem kezdetni, ez igaz. De azért még is nagy különbség van a' közt, valamibe minden rend nélkül ide oda kapkodva fogni, vagy egyet 's mást okszerűleg felállított 's egyetemes rendszer szerint egymás után indítani meg; 's ugyanis, minthogy első esetben teljességgel lehetetlen, mikép a' legnagyobb áldozatok daczára is kifejlődjék valami egybefüggő organicus egész, midőn előre kidolgozott logikai rendszer után kisebb áldozatokkal is szinte csudákat mivelhetni. És mi az igaz-

ságot illeti, 's ennek több vagy kevesebb létével természetesen egybefüggő nagyobb vagy kisebb fizetési hajlamot — mi főszempont, melyet nem vehetni elég tekintetbe — bizony máskép áll előttem a' dolog, ha előre tudom: rám is kerül a' haszon sora, habár később is de bizonyosan, mint ha attul kell tartanom, vagy ez szinte világos előttem, hogy én elvégre is mások hizlalására fogom vinni áldozatomat, tán keserü verítékem gyümölcset, míg saját sorsom bizony örök koplalás leend.

Közlekedések dolgában tehát Istenért ne kapkodjunk ide oda, ha t. i. nem vármegye vagy egyes táj, de Magyarország virágzása fekszik lelkünkön, hanem eszközöljünk mindenek előtt az egész országra nézve kimerítő közlekedési hálózatot; mikép aztán, habár egy város, bizonyos megye, valamely vidék tán később veendő is részt az elevenebb élet egészségi kéjeiben, azért előbb utóbb de elvégre még is minden táj, minden hely, sőt mennyire lehet, minden egyed részesüljön a' hazai jobb egészség áldásiban.

És ha ez közlekedési tekintetben áll, annál talpra esettebb igazságnak mutatkozik, korlátlan vizeink szabályozását illetőleg; melly ha minden oldalruli megfontolás 's tökéletes összefüggés nélkül vitetik végbe, 's bizony mondom, alkalmasint többet fog egy vidéknek ártani, mint a' mennyit használna másíknak, sőt talán még azon tájt is fogja sujtani, mellynek kedvéért vitetett véghez, minthogy csak egy kissé hosszabb időt tekintve még nagy kérdés a' mezei gazdákra nézve, vajjon mi sorvasztóbb baj: „a' néhai nagyobb víz-e, vagy a' közönséges és kivált alföldön olly tikkasztó szárazság“; midőn minden esetre alig követhetni el a' mezei gazdaság körében otrombább bünt, mint vizek — mert néha alkalmatlanok — meg nem fontolt 's ekkép hebehurgya leszállítása által ellökni 's megsemmisíteni az irrigatio áldását, mellyel semmi nem ér fel.

Egyebekre, mint gyakorlati tanodákra, javító-intézetekre, elősegítő privát vállalatokra, valamint némi specialitásokra nézve körülbelül szintígy áll a' dolog. Ugy hogy ha nem is épen olly igen szükséges az ezek közti szoros egybefüggés, mint közlekedések és vízsabályozások dolgában, azért még sem közönyös, például: azon négy vagy öt real-tanodát, mellynek tüsténti felállítását javaslanám, hová fognók állítani, de e' fontos kérdést is, a' köz hazára levén tekintettel, egyedül kimerítőbb 's érettebb combinatio oldhatja fel részrehajlatlanul, valamint többet kevesebbet szinte minden egyéb hazai investmentalis tárgynak mikori 's mi módoni végbevitelét is.

Attul, hogy efféle előleges combinatiók 's fontolgatások megint tudja milly időre fognák visszalökni egynek és másnak életbeléptetési pillanatát, ugyan lehet tartani, ezt nem tagadom, mert ha van időpazarló sőt időölő nemzet a' világ hátán, az bizony mi vagyunk, és e' fölött — mi

szinte igaz — nem is mindig munkálhatunk, mikor erre kedvünk volna, és a' miként munkálni szeretnénk, és ez nagy baj; ámde azért még sem kerülhetjük el ezen veszelyszirteket, de az a' feladat, azok közt kellő időben szerencsésen keresztül vitorláznunk, hahogy vajmi szaporán ugyan, de éretlen 's emésztellen eszmékkel legott felsülni és zátonyra kerülni nem kívánunk, mikép aztán nagy dicsőséggel ott ülljük álmodt előmenetelünk nemzeti torz-ünnepét.

Egyébiránt nem kell erre csak egy kis jóakarattal is, sok idő. Ugy hogy ha a' „hozzájárlási“ elv megalapítása 's törvénybe iktatása után talán egy söt két évet fordítnánk „előkészületekre“, mi alatt tömérdeket végezhetni, azért ne féljünk, bizony nem fogna az igazságos bíró minket — kik szinte mindenben századokig hasztalanul késtnk — ezen hasznos kis késedelemért legkisebbé is kárhozható.

Meglehet, sok magyar van, ki éppen olly sebesen szeretne haladni mint én, hanem hogy egy is legyen, ki erősebben vágnék inkább ma mint holnap kibontakozni összemecseveszett aljas létünkbul nemzeti 's köz alkotványi állásra, azt nem hiszem. Ámde éppen azért, mert így vagyok lelkesítve, gyülölöm a' foltozást, valamint gyülölöm a' tulhajtást is, minthogy folt foltra koldusöltöny, 's a' mi tulhajtatik, okvetlen kidül cél előtt; én pedig, ha már kell, inkább saját magam szeretném viselni a' koldus szerepét, hogy sem illyest általjánosan a' magyar viseljen; 's mi a' célzt illeti, melly után minden jobb magyar sóvárg, azt nemcsak kitűzve, 's mint nyargal, repül és tantalusi kinok közt erőlködik feléje nem egy magyar, de elérve is szeretném látni.

Legyen mindenkinek a' hon felvirágzásához járulása 's bizonyos summának évenkénti fizetése egy kissé hosszabb időre elvileg és törvényileg eldöntve: és a' bizonyos siker végett esedezem, ne hajtsuk túl a' többit, azaz, ne szeleskedjünk, ne otrombázzuk el tehetségünket úgy, mint szokta feccserleni vagonát éretlen ész és híg velő, kivált melly valami véletlen által márul holnapra nevezetesb értéknek lön ura.

Módosított 's most ajánlott tervem szerint, ha az elfogadtatik, 's kivált ha annak kifejtésére elegendő idő is engedtetik, 's a' jó szerencse is szolgál kissé, körülbelül 60 millióra, 's ennek kamatját vevén számba, még sokkal magasbra rughatna azon pénztehetség, mellyrül nemzetélethez arányozva igen rövid idő leforgása alatt rendelkezhetnénk. Roppant erő, eddigi nyomoruságinkhoz szabva, 's eszesen és hűn kezelve olly emeltyü, mellyel okvetlen új életnek indulna a' magyar, mert megkedvelvén hónap sikeresen szolgálni, csakhamar olly helyzetre emelné magát, miszerint minden nagyobb megeröltetés nélkül, ha erre kedve volna, később még nagyobb áldozatokkal is járulhatna anyafölde ápolására. — Fogadtassék jelszóul azonban a' „hamar“ a' „sebes“ a' „csak rajta“ el, 's bizony

mondom, olly piczi lesz az egésznek erevénye, 's olly bizonyosan nemzeti csődper a' vége, hogy „önbizodalmun-
kat hosszú időre vagy örökre elvesztvén, tán legjobb leend minden kerülgetés 's további önámigatás helyett a' kecsge-
tető „leszünk“ függőzímmerrel felhagynunk, 's helyette ö-
szintén megvállanunk, hogy „völtünk“ vagy legfeljebb
hogy „nyomorultak vagyunk“.

En tehát, ha rajtam állana tenni mit kívánok, vagy legalább tanácsot mernék adni, bizonyosan azt fognám tenni vagy tanácsolni, hogy éppen olly sebességgel vigyük a' haza investitiojához járulás elvét keresztül, a' mint aztán ovakodva 's lehető legkörülnézőbb vigyázattal bánjunk egybegördülendő tehetségünkkel. 'S pedig, mert el-
végre „tennünk“ kell, hahogy előbb utóbb, de hamarább mint gondolnók, bukni nem akarunk, midőn más részről bizonyos sikert kell akarnunk — mi csak ovatosságnak lehet erevénye — há megint az elcsüggedéssel okvetlen járó pusztulás veszélyeibe nem kívánunk sülyedni.

Ezek után legyen azonban szabad felhívásom e' kö-
vetkező 3-ik szakaszában közelebbiül kitárnom, hogy tu-
lajdonkép miért hittem szükségesnek e' sorokat, rend-
kívüli figyelmetetekbe ajánlani, tisztelt Hazafiak.

Jelen országgyűlés, mint közönségesen tudva van, választmányt nevezett, melly már kevés nap mulva meg-
kezdendi működését 's mellynek tisztül az tüzetett ki: hogy a' hazának mind szellemi mind anyagi kifejlődésére szük-
séges költségek mi uton és mi kulforrásokból lehető leg-
könnyebb beszerzése, ugy szinte igazságos felosztása 's legcélszerűbb kezelése iránt, mind közjogi mind közgaz-
dasági tekintetben olly végből adjon még ez országgyűlés elibe minélelőbb véleményt, hogy a' köz szükség jelenleg mi módoni földőtetésének 's jövőben mi módon lehető leg-
célszerűbb földőtetésének tárgya teljes és tökéletes világosságba helyeztetve leendvén, a' nemzet áldozatra hajló készségének központosulhatására annál biztosabb irány tűzethessék ki 's e' részben a' szerint tétethessék törvény által rendelkezés, a' mint az ország köz java, 's a' haza pol-
gári 's anyagi jóllétének jövendője leginkább megkívánják.

Már milly különös benyomást tön, 's milly szétágzó sőt egészen ellentételes véleményre adott alkalmat soknál e' kiküldetés, az valóban igen fellüő, ámde rövid érin-
tése tán nem egészen közönyös. 'S ugyanis, egyik fölötte restelte, másik ellenben fölötte örvendett rajta, és mi leg-
különösb: éppen azon egy oknál fogva, mihez képest az egyiknek azért tetszett vissza, mert a' közös adó elvét gondolá általa veszélyeztetve, midőn a' másiknak viszont éppen azért tetszett annyira, mivel ennek minden időkre való megbukatását várja tőle. Sok tovább azt hitte, semmi célirányosat nem lehetett volna kigondolni, mint az érin-

tett választmány kiküldetését, mikép most, miután a' házi adó ügye többséget nem fogna nyerhetni, még is törté-
jék addig is, míg ez kivíva lesz, a' hon felvirágzása végett valami, mikor nem egy megint, tudja az ég, milly irigy combinatiot látott az egészben, csakhogy az általam közelebb-
rül felhozott telekdíji eszme meg legyen törve, 's így tovább.

Én nem tartozom azokhoz, kik mindent az ártatlan-
ság színében látnak, és sehol nem tudnak észrevenni ár-
mányt, malitiát, vagy legalább Mephistonak körmeit. Sokon
estem éltemben keresztül. Sokban egészen kiábrándultam.
És mondhatom, ha nem akarom is tagadni, hogy vannak
egyedek, kik magasan lebegnek mások fölött, azért ne-
kem e' földön még is bizony csak emberekkel, 's rend-
szerint igen gyarló emberekkel volt dolgom, midőn sok-
nál, a' mint én birtam vese - mélyeibe hatni, csak erő
hiányzott, mikép az összekeverő 's a' legszebbet is meg-
rontani vágyónak szerepét következetességgel keresztül ne
vigye mindenben. Felette távul vagyok ennél fogva azt állítani
akarni, mintha azon megelégedés, melly a' most szóban levő
választmányi kiküldetés miatt többekben támadt, igen nagy
részben nem vette volna eredetét vajmi tisztátlan kutföbül.

Hogy azonban ezen választmányi kiküldetés 's mi
módoni kiküldetés alatt más rejlett volna, mint legforróbb
's legőszintébb vágy, egy vagy más módon de valamikép
azon pénzbeli kufforrásokat is megnyitni, vagy azok meg-
nyitásához legalább közelíteni, mellyek nélkül valódi egész-
ségre soha nem emelkedhetik honunk, azt soha velem nem
hitetheti el senki; mert ha efféle undorodást okozó gyalá-
zat-fekély lappangna vérünkben, most midőn annyi hűkedély
tán éltével is volna jobb létünket megvásárlani kész: akkor
valóban minden jobb magyarnak keserűn kellene megsirat-
ni azon órát, mellyben őt a' boszús egek haragja egy rothadó
nemzet tagjául a' semmiségből kiemelni kegyetlenkedék.

És ez lehetetlen, én legalább mig lehelek hinni nem
fogom; mert megtörhetlenül él bennem azon szent hit, hogy

„Még jöni kell. még jöni fog

Egy jobb kor 'stb.“

Én tehát ismételve mondom, a' legtisztább hazafiság
emanatiojának tartom, a' most már rövid idő alatt egy-
begyülemző választmány kineveztetését, valamint kineve-
zési módját is; midőn más részről tökéletesen meg vagyok
individualis felfogásom szerint győződve, hogy, minden kö-
rülményt kellő fontolóra 's általján mindent mindenben véve,
lehetetlen volt általjános pangásunkat tekintve, a' kérdés-
ben levő ügy kifejtése 's életbeléptetése végett valami cél-
irányosbat tenni, mint országos választmány kiküldetését.

Amde, mert így vagyok meggyőződve, 's e' fölött
rendületlenül bízom a' már megalakult országos választ-
mány tisztelt tagjaiban, hogy ők minden személyes és
mellék-tekinet nélkül, hűn és kellő ovatossággal fognak el-
járni tisztükben, azért még is mély gond epezti keblemet.

Legyen ehhez képest szabad, aggodalmam okát lepleg nélkül kitárnom. Én nem kérek, nem követelek mást, mint rokonhangulatu figyelmet, midőn más részről igen távol vagyok, az itt többszer felhozott tisztelt országos választmánynak, mellynek én is csekély tagja vagyok, bármiben is praejudicálni akarni.

A' tennivalók tömege az országgyűlésen roppant. Ülés, választmány, előleges tanácskozás megnevenszünő lánczolatban váltják fel egymást. Ugy hogy alig van vége egynek, már kezdődik más, 's aggodalmas részvétellel kíséri a' munkálókat a' jobb kedély, hogy valljon miként foghatnak csak a' már megkezdettekbe is sikeresen kibontakozni. Most mind ezek hegyibe kevés nap alatt még ezen most érintett választmány is megkezdí működéseit, 's pedig olly tárgyban, mellynél kényesb. életbevágóbb, több oldalú és terebélyesb tán alig volt valaha, legalább magyarországi választmány gondjára bizva. Az országgyűlés ellenben már hosszásra terjed, 's ki tudja, tán csakhamar, 's előbb mint gondolnók, ránk virad azon nap, mikor még kettőztetett munka is csak bajjal fogja végbevihetni, mi olly sokáig vala fáradalminak tárgya.

Ugyan nincs-e aggodalomra ehhez képest ok, hogy ezen olly igen érdekes tárgyra nézve tán el fog illanni fölöttünk az alkotási pillanat? Mellynél kitudhatja, a' kétes jövőendőben vár-e ránk kedvezőbb? — Én valóban teli vagyok gondal.

A' választmány bizonyosan nem fog felszínest vagy félszeget az ország elibe terjeszteni akarni. 'S ha így, akkor a' rábizott tárgynak sok-oldalúságánál fogva alig leszen képes, kivált miután szinte minden tagja váltig el van foglalva, sőt megterhelve más munkával is, rövid idő alatt kellőleg eljárni tisztében; és ekkor, ha beáll az országgyűlés vége, egyedül feliben, vagy mi valóbbszínű, éppen ol nem fog végezteni az, mi nélkül, bármikép erőlködnénk is egyébként, semmi nagyobb szerű 's köz hazánk javát valósággal előmozdító, életbe nem léphet.

Azonban, ha az országgyűlés hosszabbra terjedne is mint gondolnók, 's megfeszített munka következtében kellő időben is ki tudna állítani kimerítőt a' választmány, ugyan ki kezeskedik arrul, hogy az, mit javasolni fog, kivált az egybegördülendő pénzek mire fordittatását, 's tán egyebet is tekintve, többséget nyerend a' megyéknél? 'S ha nem nyer, akkor kérdem: fog-e maradni idő, ismét és ismét a' megyékhez járulni? — Bajosan, mert elvgre ezen országgyűlés végének is be kell következni.

Tegyük fel ehhez képest bár a' legkedvezőbb esetet, 's még sem fogunk a' dolog sikere végett nyugodtak lehetni, hahogy — 's természet szerint e' körül forog a' kérdés — nem akarunk örökleg foltot foltra rakni, 's tengéssel nem érzük be, de elvgre nemzethez illő élet 's egészség után vágyunk sietni.

E' bajon ennél fogva, miután a' dolgok halmazza miatt

már már kiesünk erő- 's időből, segíteni kell, ha segíteni lehet. És én azt mondom: lehet!

Mi, vagy legalább én, azon felette fontos lárgy fölött, melly most kérdés alatt van, 's mellyet én élet és enyészet közti koczkának tartok, semmikép nem akarom a' szembekötösdit játszani, 's bárkit is valamibe úgy szólván „belé ostobázni“. — Látnunk kell, 's azért lássunk mindnyájan! Itéljen a' nemzet maga saját sorsa fölött. Valljon tud-e 's akar-o élni, vagy sem.

Azon, habár csekély 's minden nagyobb eredvény nélküli, de hű és őszinte szolgálatnál fogva, mellyel számos év óta vagyok hazánkhoz kötve, felszólítani vagyok mind ezek után bátor, valamint honunk tisztelt megyéit 's törvényhatóságait, úgy minden egyest is: segítsék a' kérdésben levő választmány működéseit elé; ne várják be dologtalan azon időt, míg az referálni fog, de jöjjenek annak addig is, míg munkál, hazafiui lelkesedéssel elibe, mikép az aztán minden tapogatózás és habzás nélkül ki bírja ismerni honunk egyetemes szükségéit 's kívánatit, minthogy nem arrul van többé szó, hogy egynek legyen másiknak ne, egy táj kapjon fel másik ne, hanem hogy mennyire emberileg lehet. előbb utóbb de bizonyosan mindenkire háruljon köz áldozatunk áldása, 's elvégre közös virágzásnak induljon, eddigelé annyi külön érdekek által szétbontolt hazánk.

Nemzeteknek úgy vannak bizonyos pillanatai mint egyedeknek, melly pillanatokot ha haszon nélkül engedik leperegni, 's azok kedvezéseit meg nem ragadják, magok lökik magoktulel 's rendszerint örökre, a' jobb szerencse és a' szebb élet kínálkozó malasztait, 's előmenet és virágzás helyett, apály által sodortatva, egész létük többé nem egyéb, mint sinylő tengés és szomorú hervadás.

Oh ne hagyjuk ennél fogva, drága honfák, elszurranni a' mai időt, de bájoljuk szent hazafiságunk varázsa által a' szerencsét hozzánk! hadd mosolygjon elvégre ránk szerencsétlen magyarokra is, kiknek eddigelé, 's alkalmasint egyedül megnemszünő irigy versengésink és egymás elteni agyarkodásink miatt, örökké hátat fordított.

Hazai hűség az, mire szükségünk van. Ámde ezzel, ha nemcsak ajkainkon peng de valósággal lelkünkben is él, ne kételkedjünk, mindent el fogunk érni, mivel vérünknek, az emberiségnek és saját magunknak tartozunk.

Ezek után hadd soroljak befejezésül — és bocsánat — ha tán ismételve is, de azért mennyire csak lehet röviden, néhány általános megjegyzést még elő, mikép aztán egyes tisztelt megyék és törvényhatóságok, valamint újságírók 's más érdemes publicisták, nézetimet helyeselve vagy javítva vagy czáfolva, idővesztés nélkül részint utasításba adhassák, részint javaslatba hozhassák mind azt, mi nézetükhöz képest tekintetet 's elsőségét érdemel, mint-hogy egyedül így leszen — legalább mint én gondolom — a' többszer felhozott nagyméltóságú Országos Választmány

képes, kellő időben olyas valamit kiállítani, mi a' többség sympathiája által elősegítve, akadály és időkoczkáztatás nélkül életbe fogna léphetni.

Mindenek előtt szükséges némi kitételeket határozottabban definiálni.

Nem régiben körül belül e' szavakkal végzé be hozám irányzott mondását bizonyos valaki: Házi adó minden kitelhető módon, Telekdíj ellenben semmikép. Miből azt következtetem, hogy valamint ő, úgy alkalmasint mások sincsenek eszmém körül tisztában; 's hogy e' szerint nem lesz fölösleges e' tekintetben némi felvilágosítást adnom.

Házi adó és Telekdíj legtávolabbról sincsenek antithesisben. 'S ugyanis, a' házi adó eszméje alatt, mint az közönségesen acceptálva lön, és a' mi körül annyi agítáltatott, csak az volt, hogy mi kiváltságosak átvesszük bizonyos részét azon adónak, mellyet megyei szükséginkre nézve most egyedül a' jobbagység fizet, midőn Telekdíj nem egyéb, mint bizonyos kulcsa a' kivetésnek, úgy hogy a' házi adónak elfogadtatása éppen nem rekeszti ki a' telekdíjt, sőt ha az elsőt elfogadjuk, tán ez utolsó fogott volna szolgálni kivetési kulcsul.

Az tehát, mit én az elesett háziadó helyibe állítani kívántam — értsük elvégre már egymást — éppen nem telekdíj, de egy köz hazai investmentionalis kincstár, úgy hogy ha valaki minden áron ki akarja vinni a' házi adót, mire adjon Isten szerencsét és erőt, 's eszmesurlódásra oda vetett czikkeim velejét kivonni bírja, nem azt kell a' házi adónak átellenében felkiáltania, mikép neki Telekdíj nem kell, hanem hogy neki nem kell köz hazai investmentionalis kincstár.

A' dolog, velejére nézve így áll. És azért a' kérdés e' pillanatban csak az: valljon mi józanabb, mi ildomosb: újra megkísértenünk a' házi adó kérdését, vagy egy közös hazai investmentionalis kincstár megalakítására nézve gerjesztenünk hajlamot és szereznünk többséget.

Már e' tekintetben, ha szabad választásunk volna is, még kétséges, valljon nem lenne-e jobb a' felállított kettő helyett, valami harmadikat a' kettőből combinálni, mint-hogy részrehajlatlan felfogás szerint felette fontos okok vinak mind egyik mind másik mellett. Miután azonban nem igen választhatunk, mert a' házi adó dolga nem talált közönséges viszhangra, bizonyos investmentionalis kincstár alakítása ellenben soknak látszik tetszeni, tennünk pedig elvégre kell már valamit Isten irtalmáért: én, mi személyemet illeti, tanácsosbnak tartom, ez uttal a' házi adó életbeléptetési eszméjével felhagyván, minden kitelhető tehetségünket derék hazai investmentionalis kincstár alakítására pontositnunk egybe. Én tehát e' vezér-szempont szerint teendem bevégző néhány megjegyzésimet.

Mi a' kutforrásokat illeti, ám használtassék a' földbér vagy telekdíj mellett okkal móddal minden egyéb is, mi a' szegényebb sorsura nem hatna fájdalmasan. Igeq

szívesen ráállok. És e' tekintetben halljuk a' véleményeket. Mert több szem többet lát, 's habár cseppekkel nem is igen fogjuk virágzásra emelhetni parlag sőt hervadozó hazánkat, azért ne kevélykedjünk azon netaláni cseppek ellen, mellyek a' telekdíj csermelyét nevelhetnék.

Kéjálmaimban, mellyek közt nem egyszer élveztem vérünk jövődö felemelkedésének sejtelmét, óriási talaju pyramis képében tünt az előttem mindenkoron fel, ugy hogy ha illy alakot fogna nyerni honi építvényünk — így érzettem — ezredek viharai sem leendnének képesek azt csak megrendíteni is, mikor illy tág talaj nélkül, természetesen, mint mindent, mi keskeny alapon áll, ugy nemzeti és alkotványos létünket is, ki fogná döntni sarkainból a' puszta véletlen.

E' nézetet a' jelen esetre alkalmazva én tehát azt kívánám, hogy a' kérdésben levő köz hazai investitio-nalis kincstár-felállításhoz e' hazában mindenki, a' legtehetősbtől a' legalacsonyabbikig, különbség nélkül járuljon; különbség nélkül mondom, de aránylag, ugy hogy kiváltságos és kiváltságtalan is vegyen benne részt, ámde a' kiváltságtalan csak ugy, ha részint élénkebb mozgalom következtében legalább is gyarapodik annyira, részint némi terhei könnyítése által legalább is megszabadul olly mértékben válla, mikép teljes igazsággal részt lehessen általa vetetni ezen uj teherben.

Némellyek ezen elv alkalmazását lehetetlennek mondják, midőn mások azt hiszik: éppen nem nehéz kidolgozni olly kivétési kulcsot, mellyhez képest tökéletes sőt még felütő compensatioval is vehessen részt ez uj teherben a' kiváltságtalan; én szövevényinél fogva felette súlyosnak tartom ugyan, de korántsem kivihetlennak. 'S azért — oh figyelmezzetek szavaimra szerett hazámiai — kísértsük meg! Hadd fogjunk, ha lehet, legalább addig is, míg jobb belátásra világosít minket vérünk nemtője, e' kérdésben mindnyájan kezét. Hiszen csata koczkái közt sem latoljuk: ki milly lépcsőn született, de egy soron áll lelkes-sel lelkes; ám legyen szintugy, mikor anyaföldünk előmeneteléről van szó, annyi elválasztó fal közt legalább egy pont, mellyben minden magyarországi lakos egyesül.

Mi magyarok nem vagyunk kincstárosok v. pénzügyészek (financier) de általján véve még csak jó gazdák sem. És mi legkülönösb: még is, a' helyett hogy okulnánk, görcsösen ragaszkodunk régi methodusainkhoz, holott látjuk, másokhoz képest milly kétséges vagy legfeljebb milly nyomorék credvényeket tudunk, legnagyobb fáradalmink daczára magunknak biztosítani. Így például, míg mások, kivált angolok, általján bevén kezeikben tartják vállalataikat, 's azoknak ugy szólván, parancsolnak, addig mi magyarok felette kevés kivétellel, vállalatinkat kezeinkből szalasztván, legott azok sulya által elnyomatunk. 'S pedig egyedül azon okból, mert míg a' jó gazda cassát tart kezeiben, vagy

legalább magának előleges hitelt szerez, 's ez vagy amaz nélkül inkább semmihez nem kezd, addig mi magyarok kitüzünk vagy inkább kiszemelünk egy egy bizonyos tárgyat, melly azután rendszerint körmünkre ég, mert valami non putaram miatt csak félig vagy éppen nem tudjuk bevégezni azt, vagy az világlik ki, hogy éppen nem gyümölcsöz, ka valami egybefüggővel nem pótoljuk vagy legalább elég kész pénzzel forgásban nem tarthatjuk, mire azonban nem marad tehetségünk, minthogy, mint mondtam, mi nem szoktunk vállalatink fölibe állani, hanem azok fekszenek rajtunk.

„Jaj azon gazdának, kinek ügye (Geschäft) erősb mint ő, midőn ha az erősb, akkor sikere ceteris paribus bizonyos“. Így szól nemcsak a' mezei gazdaságnak és vállalati philosophiának, de még a' status-oeconomia lelkének tana is.

Tettem e' felette fontos kérdés körül, igen tisztelt hazafiak, már több helyütt említést: legközelebrül „az Adó és két Garas“ könyvben. Egészen felvilágosítói eszmémet azonban nem voltam képes, mert ezer előítéletinknél fogva, illyes csak rendszeres 's ekkép hosszadalmasb elemezés által történhetnék. Hadd hozzak ennél fogva — mert hiszen hosszab okoskodásokba ez alkalommal még kevesebbé bocsátkozhatom, rectificált nézet nélkül pedig semmire sem megyünk — legalább némi főeszméket elé.

Subsidium nyomorult foltozás, mellyel soha nem vitünk végbe, kielégítőt. Ennek tehát örök viaticumot adjunk: ámde alkossunk e' helyett mindenek előtt inkább, cassát. Mert e' nélkül soha nem leszünk vállalatink urai, midőn kész cassával elvégre valami egybefüggő organicus egészet vithetünk végbe, vagy illyesnek legalább talaját vethetjük meg.

Ha én ma veszek kezeimbe valami nagyobb, mondjuk 60 ezer holdnyi uradalmat Magyarország sivatagosb tájékán, hol, mint előre tudhatom, még minden a' teendő, bizony nem fogok én azzal egy cseppet is bajlódni, hogy azzal valamit patrio more, mielőtt 60, 80, 100 ezer forintra rugó hitelem nincs, itt kezdjek ott kezdjek, ezt próbáljam azt próbáljam, 's elvégre pénzemet, 's mi több: időmet hasztalanul fecsérelném, magamat sok dicső példa után tönkre tegyem. Nem nem. De e' helyett, h a l e h e t, előleg bő hitelt szerzek magamnak, mikép mindig legyen cassám, ha kell, 's ezzel négyszeresen is felül álljak az okkal móddal teendő javításokon; ha pedig n e m l e h e t nyitnóm hitelt, akkor semmi nagyobb szerűbe nem kezdém, megmaradok inkább nád és zombék közt nyugtan, nehogy elvégre még ebből is kifüstöljön keresztyén zsidó vagy zsidós keresztyén.

Ez esetben a' dolog a' körül forog: kapok-e hitelt vagy sem. Ha kapok, gazdag lehetek, ha nem kapok, bizony szegény maradok. 'S ekkép az első eset kedvező, midőn a' másik nem az, honnét természetesen ki illy esetben hitelt kaphat, 's illyest magának nem szerez — mert a' kedvezőbbnek hátat fordít — ha egyébiránt igen becsületes embervolna is, semmi esetre nem jó gazda, 's annál kevesebbé jó financier.

Én illy esetben acceptálnám a' hitelt, azzal természetesen igen ovakodva bánván, nehogy fejem vagy inkább 'cassám' fölé nőjenek ügyeim, de bő hitellel mindig én álljak ezek fölött. Más azonban tán nem fogna illyest tenni, mert hiszen sok e' földön a' cynicus, socialista, ábrándhős 'sat. Már kinek van igaza köztünk? Én azt hiszem, nekem De nem akarom vitatni, mert egyes személyeket tekintve nagyon közönyös, valljon ki ügyekszik józanabb czél felé, az-e, ki gazdagodni ohajt 's e' szerint e' tekintetben is a' progressio zászlója után indul, vagy az-e, ki nád és zombék közti status quo-val beéri 's e' tekintetben legalább pangás hőse.

Midőn ezt azonban nem vitatom, 's illy nagy véleményi engedélyre vagyok egyes személyeket illetőleg kész, más részről nem átallok azt ezennel mint sarkigazságot kitárni, hogy nemzetnek nem gazdagodni, ha illyes tőle függ, nem kevésb mint mennybe kiáltó bűn; mert szegénység előbb utóbb de elvégre bizonyosan függésbe sodor, önbűnei által függésbe sülyedt népre nézve pedig nem mosolyg a' magát emberi elfogultság által soha megvesztegetetni nem engedő nagy természet.

Es most kérdem: hatalmában van-e a' magyar nemzetnek, szerezni magának hitelt, 's ennek következtében ha kell, mindig bő és kész cassára tenni szert? Ila nincs, akkor víjunk érte éjjel nappal, mert e' körül forog létünk, vagy nem létünk. 'S ha nem sikerül exculpálva vagyunk 's nem mi hibánk, ha vérünk élete leperreg. De hát ha még is hatalmában volna a' magyarnak, hitellel 's mindig kész cassával segítni magán 's köz virágzásra emelni a' hazát, és ezt nem tenné, ugyan mikép tudnék például én, ki előtt tisztán áll, hogy ezt teheti, egykori birám előtt földi pályámrul, hol, annyi kedvezés közt születtem, számot adni, ha nem követek mindent el, mi embertül telik, mihezképest ezt a' nemzet is átlassa. 'S kérdem, milly felelet terhe fogna feküdni azokon, kik gögtül eltelve — mert hosszú titulusok van, nekem pedig nincs, vagy irántami antipathiabul, mert szegény fejem már annyi kárt okozott a' hazának — csak hallani sem akarnának szavaimra?

Többnyire forduljon akármikép, én legalább elmondom; ha nincs haszna, nem hibám.

Igen a' magyar szerezhethet magának tetemes hitelt, 's ezzel egybefüggő bő és mindig kész cassát.

Subsidium utján azonban illyest nem érhet el. Mert bármilly tetemes legyen is ez, folt marad azért örökleg, és nem egyéb

Hitelszerzésre elkerülhetlenül szükséges, számos évén keresztül — mint fentebb érintém — például 35 évig, bizonyos summát, öt, négy, vagy legalább három milliót rendszeren bizonyos helyen lefizetni; a' többi önként jő; maga magátul fejlik.

A' tetemesb summa magában tehát nem elég, ha az számosb évig rendesen nem fizettetik, mert egyedül számosb éven rendesen fizetendő járulék szolgálhat kölcsönnek alapjául, mellyet én korántsem kívánok, hogy a' nemzet úgy szólván *conditio sine qua non* -ként tegyen; ámde ohajtom, hogy illyest, ha bizonyos esetekben úgy szólván axiomaként mutatkozik ennek haszna, t e h e s s e n. Hiszen valamint privát ember is szerencsésb, ha kölcsönt kaphat, mint ha semmi esetre illyest nem kaphatna, szintugy áll ez nemzeteknél, minthogy „szabad cselekvési körüket neveli.“

Sokan azt mondják: könnyebben viselőe a' nemzet diaetárul diaetára a' subsidiumot, mintsem hogy számosb évig rendesen fizessen bizonyos járulékot, mikor aztán mindig hatalmában lesz, ujra kiállni a' gátra.

Es ez igaz. Ámde játékban veszteni 1,000 forintot, ez is könnyebb, mint 10,000-et verni tőkére. Nemde ugy? Hanem azért — jóllehet ez is igaz — még sem fogja senki mondani, hogy az 1000 forintos kiadás noha könnyebb, eszes, a' 10,000 forintos kiadás viszont habár súlyosb, otromba tény lett vala. — A' subsidiumot minden eltorzítás nélkül egyenesen játékban elvesztett pénzhez hasonlíthatni, minthogy azon kis ingerültségen kívül, mellyel befizetésé jár, 's melly csikland sokak szerint a' játéknak is legnagyobb kéje. bizony legkisebbé sem hat. de nem is hathat — mert nem egyéb elkülönözött foltozásnál — az egész nemzeti testnek egybefüggő felelevenítésére.

Nekünk pedig erre van szükségünk, kérek figyelmet, minthogy ha igazán nemzet 's virágzó nemzet akarunk lenni, 's önbálványzó illusiokba el nem olvadoz felfogásunk, valljuk meg, mi bizony éppen nem azon ponton állunk még, miszerint nekünk a' józan logikai procedura bitorlása nélkül, egyes *superaedificatumok* felállítása vagy elősegítése által lehetne segíteni bajainkon. Valóban nem; mert illyes eszközések, valamint azon sovárgások, egyes drágaságokkal nevelni a' hon csinját, egyedül oly nemzetekhez illenek, kik már átestek az átalakulás küzdelmin, midőn mi magyarok oly helyzetben vagyunk, mint gazda, ki a' nyers természet és bitang gazdaság nyomoruságibul kibontakozni, 's egy virágzó gazdaság aerájának alapját megvetni törekszik, 's kinek ekkép tilos ide oda kapkodni, vagy egyes czifraságra fecsérleni tehetségét. de szoros kötelessége — ha maga magával elmentétbe jöni nem akar — minden forintját előlegesen az új gazdasági rendszer egybefüggő átalakulására fordítani. Ne szalasszuk el ezt szemünkbul!

Mi pedig azon hatalmatilleti, mellyel a' nemzet mindig felruházva leszen: diaetárul diaetára ismét mozgásbn tenni segédkezét, e' hatalmat sem akarom kétségbe vonni, feltéve, ha — mi egyébiránt éppen nem áll az axiómák során — ha mondom, nem lehelé ki a' nemzet addig

is végleheletét. De tegyük fel, nem; 's kérдем, mit fog érni ezen hatalom, ha nem támogatja azt köz hajlam?

Hajlam az tehát, mit nevelünk kell. Ámde mi neveli ezt? okos emberek előtt mi nevelheti ezt? Bizony nem egyéb, mint siker.

Siker, bizonyos siker ennél fogva a' fő kellék.

'S most legyünk őszinték: ugyan van-e valami tágas hazánk terén, mi subsidionalis járuléink után született, és mi a' szegényebb asztalára néha egy izletes tál ételt rakott volna, vagy csak ollyas is, mire a' tehetős, ki a' mindennapi szükségek békóitúl nincs az alacsony földre lelánczolva, valódi büszke érzéssel, vagy legalább egykori virágzásunk kéjsejtelmével tekinthetne, vagy ollyas, minek szemlélésére tenger unalmink közt csak egy pillanatig is nemzeti örömtül dagadozhatna keblünk? Schol! Minden-ünnen csak rom, vagy legfeljebb hajótörés-közi gályáru hallatni szokott segedelmért esdeklő rimánykodás, mikép a' megkezdett ne induljon ismét bukásnak tüstént. Szégyeneljük meg magunkat, hogy elég kevélyek vagyunk ugyan, magunkat tudja az ég milly különös lelkületű és generosus nemzetnek tartani, de viszont nem létezik bennünk elég férfitü büszkeség, telik mibe telik nagyokká islenni.

„Telik mibe telik“ mondom, 's keserü mosolyra vonul ajkam; mert ha egyedül illy árért lehetne sikert kivívni, de kérдем kivel? a' régi előítéletek hőseivel, meg a' mai nemzedék anyjaival, kik csak használni szeretik a' hont de azt szolgálai nem, vagy kik Gallophobiában sinylődvén 's mindent tulhajtván, a' legérettebb kérdésekre is a' reactio fagyvizét öntögetik; vagy tán az angolt majmoló sereggel, melly e' nagy nemzet árnyékoldalait ugyan mesterileg tudja nedvébe színi, de mint undok szarka, melly csak ocsmányt üz, nem birja irigyleni fényét, 's annál kevesebbé vágyik utána? akkor, ha ez így volna, ha t. i. „telik mibe telik“ benne azon egyedüli jelszó, melly diadalhoz vezet, oh akkor valóban minden reményem megtörnék, mert fájdalom, habár naprul napra szaporodik is hű 's egyszersmind felvilágosodott hazánkfainak száma, azért az eddigelé még is bizony olly felette gyér, mikép egyedül magára hagyva — 's erre vigyázzunk — alig fogna mind természetes elleninken mind természetelleni honosinkon egyszerre győzhetni.

Szerencsénkre azonban — mert hiszen nem viradt a' köz hazai hűségnek és általjánosb felvilágulásnak hajnala még egészen ránk — de legtávulabbrul sincs itt bármilly nemü „telik mibe telik“-rül szó, hanem egyedül egy kis méltánylat és egy kis számítási tehetség kívántatik meg — 's ám találjuk ezt magunkban fel — mikép érezzük, átlássuk 's e' szerint cselekedjünk is, hogy subsidionalis erőlködésink bizony nem vezetnek semmire, 's hogy ekkép, mennyire csak lehet, egyesült erővel, nagyobb summákkal 's hosszabb idővel szükség hazánk fel-

virágzásához járulnunk, ha siker után sovárgunk; mert máskép bizony csak ollyast fogunk aratni mint eddigelé, 's illyes igen megbocsáthatólag nemcsak hajlamot nem szülhet, de okvetlen még vissza is ijeszti.

Alkottassék, mennyire erőnk bírja, egy derék nemzeti investmentalis kincsalap, melly nagyban éppen olly következményt fog szülni, mint kicsinyben valódi áldást hozott hazánk némi helyeire azon néhány tartalék-pénztár, melly újabb időkben honfiak buzgalma által lön felállítva, mert valamint ezek nevelik gyümölcsözőleg a' nagy közönségnek iparral egybefüggő takarékoságát, szintugy eszközöllyest, csakhogy nagyobb mértékben 's nagyobb általjánosságban, egy közös nemzeti tartalék-pénztár is.

A' teendők sora, bármilly hosszúra terjedne is az egyébiránt, mint én fogom fel, előre ki volna, mennyire csak lehet, jelelendő, és csak ezen műtétel után kellene az 'egymásután' logikáját — minthogy mindent egyszerre nem kezdhetni — fontolóra venni és elhatározni. Ezt pedig azért hiszem szükségesnek, mert máskép — 's ne csak-juk magunkat — városoktól, vármegyéktől, tájaktól tán nem fognók kellőleg láthatni az egyetemes magyar hont, mi legfőbb, 's ekkép nemzetünknek azon egybefüggő organicus és teljes kifejtése, mellynek eszközlése elvégre tâu már napi renden volna, igen könnyen eshetnék provinciális érdekeknek, párthajlamnak, kedvencz-ideának, divatnak és efféle veszedelmes császszernek áldozatul, melly császszer, legyünk őszinték, többet kevesebbet a' legbecsületeseb ember vérében is lappang, ki csak kissé melegebb kedélylyel öntözgeti növényit. Már mik a' teendők 's ezek közt elsőseget érdemlők, az csak ugy világulhat tökéletesen ki, ha minden táj, minden megye, minden hely rendre elősorolja, hogy mi az, mi miatt leginkább sínylik és mi legtöbbnek fáj, mert egyedül illy őszvegből készíthetni egybefüggőt, és szemelhetni ki talpra esett logikai egymásután.

Minél több helyről 's több oldalról jó ehhezképest őszinte és kimerítő adat, annál jobb; mert ha valahová, csakugyan ide illik ezen monda: 'kiki legjobban tudja, hol nyomja őt a' csizma.'

Szóljatok, irjatok ennélfogva, drága hazafiak, hadd olvadjanak elvégre személyes és helyhez kötött kisedés érdekeink, mennyire csak lehet, egy nemzeti és magyarországi nagy érdekekben össze. A' köz hazai test egészsége — oh ne kételkedjete — előbb utóbb de elvégre bizonyosan kilövellí elevenítő melegét honunk legtávolabbi ereibe.

Csak Istenért ne tüzzetek valami „conditio sine qua non“-t, valamí „kikerülhetlen feltételt“ elhatározott kívánságítokhoz. Mert ha teszi egy, teszi másik is; 's ha teszi ez, miért ne tenné harmadik, 's így tovább; mimiatt aztán legjobb akarattal, legnagyobb buzgósággal sem eszközölthetetik egyesülés, e' nélkül pedig nincs siker. Furfa ngármány sokszor kever legahitatosb képpel, hogy

alig lehetne észrevenni, illy kis conditiokat tárgyalásinkba, 's a' nélkül, miszerint tán századik tudná „miért és hogyan“, csak egyszerre megakadunk, 's elcsüggedve legszébb reményinkből is kijátszatunk. Legyünk e' tekintetben tehát éberek és ovatosak.

Sokan mondják: „tönkre tesz minket az általam tervezett súly! 's nem egy család indulánd pusztulásnak!“ — En nem félek ettül, 's e' tekintetben egészen nyugodt vagyok; mert hiszen a' szegényebb csak néhány garast fizetne egy egész éven át, melly mennyiséget egy hosszú esztendő leforgása alatt bizony szinté koldus is ki tudna állítani, csak egy vagy két pohár pálinka - nélkülözéssel is; midőn a' tehetős, mert tehetős többet győzhet, és ha szokatlan vállain eleinte tán egy kissé nehezen viselné is az új terhet, csakhamar szintűgy tapasztalná áldozatának, vagy inkább előlegezésének hasznát, mint az okos gazdára is okvetlen háramlik czélszerű befektetésének, ha ez egy kis megerőltetéssel járt volna is, jótékony következése.

Egyébiránt ha visszaemlékezünk e' század első évtizedeire, mikor aggasztólag összebonyolult pénzszövevényink egy hatalmas vágással hozattak rendbe, 's e' műtétel által százezerek egyetemes vagyona 100-rul 8-ra szállt — százzul nyolczra! — 's azért él magyar 's áll Buda még is, ha mondom ezt emlékezetünkbe hozzuk: akkor valóban igen neveltséges, sőt kétes színben mutatkozik azok aggodalma, kik tönkrejutásunk és számos család elpusztulásának okvetlen bekövetkezését prophetisálják, ha általján véve holdonként két vagy csak egy garast fognánk, honunk felvirágzása végett, egy nagy nemzeti takarékpénztárba összehordani; holott régi tapasztalás szerint a' legnagyobb summák sem rontának meg soha senkit is, mellyek czélszerűen nagyobb gyümölcsötetésre fordítottának, midőn esztelenül elfecsérelt garasok is, igaz, elvégre a' legdúsabbat is tönkre tevék.

Akarjunk csak 's diadalmaskodjunk elvégre anyatétjjel beszitt semmihez se járulási előitéletinken, és állítsuk azon fukarság helyibe, millyel általján véve honunkhoz viseltünk, ama bőkezűséget, mellyhez képest saját személyes szükkörű szenvedelmink kielégítésére rendszerint annyi pénztdobunk ki ablakon, sőt taposunk egyenesen sárba, lépünk csak ki ezen nyomorult sybarita körből, lelkes emberhez vajmi jobban illő sphaerákba, hol egyetemes hazánk virágzását élveznök, és okvetlen ki fogjuk tönkretételünk nélkül állithatni azon garast vagy garasokat, melyyekért nem saját hasznom — mert hiszen magamnak is sokat kellene fizetni — de honunk haszna végett esedezem.

Eleinte, mint minden szokatlan, a' mint már megjegyzém, tán kissé nehezen fog esni, ezt megengedem. Tapasztaljuk csak azonban egy kis pénzzel potencirozott kézfogásunk hasznát egyszer; és ezt multhatlanul fogjuk tapasztalni, ha bár eszünk félig elhagy is, mert több kincs

lappang honunkban, mint tán ezer közt is hinné egy: és olly könnyen sőt olly örömmel fogjuk viselni a' szabad emberileg önként ránk vett kis sulyt — emlékezzetek meg szavamra drága földiek — a' minthogy az is folyton és örömebb viszi takarékpénztárba, veri tőkére, vagy fekteti jószágba megtakarított pénzét, ki valami szerencsésb pillanában egyszer neki iramlott e' pályának, 's azon megizléle a' felkincselte 's czélszerűen forgatott tehetség gyümölcsét.

„Rend, értelmes munka, 's egy kis nélkülözés.“ Im e' három kellék az, mellynél nem kell több! Ugy hogy ha felleljük azokat magunkban; esküszöm, szaporábban ki fog legsúlyosb nyavalyáibul bontakozni vérünk, mint magunk is gondolnók. — Azt mondják ugyan sokan: a' nélkülözés theoriája nem egyéb, mint szép szó, 's ideje régóta lopergett már. 'S ez meglehet. Amde akkor, ha ez valósággal így áll, és a' „romlásnak indult hajdan erős magyar“ nem képes többé még csak azon piperés álfényt is, mellyel egy idő óta a' zsarnok divattul korbácsolva, hiu kapkodásiban felruházta magát, a' hazának áldozatul hozni, vagy jobban mondva: azzal saját magát megajándékozni; ha mondom de csak erre sincs elég lelke 's elég esze többé már: oh akkor mondjunk minden nemzet-átalakulási reményrül inkább röglön le, és a' helyett, hogy ezentul még tovább is rászédnők minmagunkat és kivált másokat, valljuk meg inkább őszintén, hogy mind azon szép beszéd, magasztos irka és fényes demonstratio, mellyel újabb időkben hazai hűségünk, hirschomjunk, nemes lelkiületünk, 's efféle drága kincseink tularadozó voltát olly hangosan kitrombitáltuk és olly lángoló színekben ki tudtuk festeni, bizony nem volt egyéb, valamint azon ráfogás sem, mintha csak a' kormány állaná minden előmenetelünk utját, mint szemtelen szódagály, émelygést okozó szemfényvezetés, 's gyalázatinkat fedező palást. Mert ha azt gondoljuk, hogy úgy ingyen, sült galambként, 's minden eddig történt emberi események ellenére, úgy szólván kiváltságilag ki fogunk gázolni aggasztó és valóban sem hasznunkra sem becsületünkre nem való bonyodalminkbul, 's majd valami „belénk szeretett“, vagy tán jobban mondva: „minket megcsudált“ láthatatlan genius fogja eszközteni érettségünk mind ezt, 's majd az fog tán minket bevezetni az ígéret földére, míg mi dologtalan 's áldozatlanul csak egy kis pénzbeli járulékkal sem akarnánk mind azon teherben részt venni, mellyet szinte vérünk, csak hogy nem kiváltságos, néha olly nehezen hord, 's míg mi úgy szólván csak azon feleslegest sem bírnök saját jobb hasznunk 's nemesb örömünk végett hazánk virágzására áldozni, melly felesleg, még nagy kérdés, vajjon nem több gond és unalomnak forrása-e, mintsem volna férőhöz illő igazi gyönyörnek kutféje! — — —

Nem, drága földiek, úgy ingyen, minden munka, köz takarékoság, és a' honi lakosoknak áldozó 's becsületos

kézfogása nélkül még soha nem emelkedett nép olly egészségeli virágzásra, miat a' millyen az igazi hazafinak keble szomját csak legtávolabbrul is enyhíteni tudná, és a' milly virágzás, midőn annyi fáradhatlan hű kedélynek valóban jól megérdemlett bére volna, elvégre olly jól is esnék eddigelé a' viszontagságok egy tengerével küzdött vérünknek.

Mit követelek, aránylag igen csekély; mit érette igérni merek, felette nagy. És ha hogy magas Albion tövében egy erkölcsileg küzdő népnek legalsóbb fokon álló millioi képesek hosszú évek türelmei közt, a' legégetőbb szokás daczára, még a' mindennapi levegővel használt szeszes italoktól is eltántani magukat, csakhogy ne üssenek honuk ügyén csorbát, én a' nélkülözés teoriáját, kivált miután inkább csak fölöslegesül mint valami nélkülözhetetlenül van szó, a' magyar nemzet virágát tekintve, még nem hiszem lepergettnek.

„Alkottassék nemzeti bank, legyenek előbb elrendelve a' vámi viszonyok, jöjjön előlegesen a' kereskedés ügye tisztába, szüntetessék meg az aviticitás sulya, állíttassék köz hitel 'sat“ így 's illy formákban szólnak sokan. És igaz és felette helyes, mivel mind ez és még számtalan más legnagyobb figyelemre méltó, mire a' hon képviselő testülete bizonyosan venni is fogja; mert nem tagadhatni, egy és más is kimondhatlanul fogna könnyíteni rajtunk.

Ha azonban valaki azt mondja, hogy ezek 's ezekhez hasonlók, vagy éppen valami „ingyent javasló projectumok“, experimentumok és panaceák által meg fognánk tökéletesen mentetni minden legkisebb incommoditástul, 's ugy szólván minden zsebbenyulás és véritéktül, az vagy szántszándékos „hátulsó-kapus“ vagy ábrándos; midőn az, ki járulásunkat honunk felvirágzásához azon időre tanácsolja halasztandónak, mikor majd egyszer már jól felpénzeltük magunkat 's jól meggazdagodtunk, az vagy felette közel rokona azon igen okos embernek, vagy tán ő maga az, ki majd csak akkor mengyen vízbe, de addig szárazon marad, míg jól megtanul uszni.

Ne titkoljuk ehhez képest a' feltűnendő nehézségeket előttünk el. Szembekötödsdi játék se saját magunkra se másokra nézve nem illik hozzánk. De midőn így cselekszünk, azért ne rettenjünk vissza azon akadályoktól, mellyekkel megvínunk kell, hiszen nemcsak nem győzhetlenek azok, de csak annyiban sulyosak, a' mennyiben ujak és szokatlanok előttünk; mert érezzük és lássuk csak egyszer egyesített tehetségünk sikerét, 's rögtön eltűnend előlünk minden nehézség és akadály.

Elleneink azt hiszik: saját erőnkkel soha nem fogunk semmire menni, 's hogy kivált a' gyakorlati élet „ténymezején“, hol beszéddel és phrasisokkal nem lehetne érni czélt, fogna kitűnedezni tökéletes elégtelenségünk. — „Mit gondol az ur — csak kevéssel ez-

előtt irányozta hozzám bizonyos nagy tekintély e' szava-
kat — tán azt hiszi, hogy éppen a' magyar
fogná azt maga jószántából 's önerejé-
vel kivinni, mi eddigelé a' világ legbölc-
sebb nemzeteinek sem sikerült, 's mit
csak erőszak vitt ki a' jövő nemzedékek
javára? Éppen bizony majd ő leszen pél-
daminta, és a' magyar kiváltságos lesz leg-
első, ki önként járuland hona jobb létéhez.
Puszta theoria, gyermekes ábránd!

Oh be szerettem volna lábairul leverni! De ha ezt
tehetem is, ugyan mit használt volna? Hát ha igazat
mondott, és mi szerencsétlen magyarok, kik előtt annyi
a' példa, és mi, kik olly bő mértékben 's olly jutányos
áron okulhatnánk régibb nemzetek tévedésin, ha való-
ban mi is kénytelenek volnánk átingadozni vagy éppen
átvonaglni mind azon mozgalmakon, mellyeken más né-
pek estek át? Természetes volna, de még is megbocsát-
hatlan. Mert ha a' medve ezredek után is csak úgy ren-
dezi barlangját 's úgy nyalja talpát ma, mint mikor e'
föld lakosává lön — és ez a' természet törvénye — azért
ember, nemzet, melly így pang 's illy kevéssé okul,
mélyen bűnhődik, mert progressiv 's ekkép sokkal ma-
gasb hivatásának nem felel meg.

Szégyenítsük meg elleninket. Ez volna az, mit szív-
véremért megvásárlani volnék kész. 'S higyétek el tisz-
telt vérrokonim, minden hihetőség mellettünk szól, hogy
ez — ha akarjuk — csak tőlünk függ.

Soha nem volt nép, melly olly halálos mély álom-
ba merült volna, a' nélkül hogy örökre el is szenderül,
mint vérünk. Már alig pislogott benne élet. 'S im a' ko-
porsónak hátat fordítva, naprul napra erősödik és gyó-
gyul. Illy nemben nagyobb csudát hiába kerestek az em-
beri fejlemények évráiziban. — Az, ha más nemzeteken
okulva, saját hasznunkat átlátva, egy egy garaskával já-
rulnánk honunk felvirágzásához nemeslelkűleg és bölcs-
számításilag, most midőn már nem alszunk többé, ez va-
lóban amannál nemcsak sokkal kisebb csuda volna, de
tulajdonképp illyesnek sem lehetne nevezni azt, mert hiszen
nem volna egyéb, mint az emberi progressionak, mellynek
elolthatlan szikrája lakik lelkünkben, egy újabb diadala.

És ha e' diadalt a' magyar vívná ki, 's ő rakná le
a' minden ingadozás nélküli átalakulás diadalának sark-
kövét: oh akkor — kéjöröm — bármi történnék is ve-
lem, áldauám földi sorsomat, mert büszke lehetnék ma-
gyar nevemre, minthogy én is tagja volnék az 'ok né-
pének'. Ez pedig, mint mondtam, csak tőlünk függ drá-
ga hazafiak; mert ha ki birtunk bontakozni még a' ha-
lál karjaibul is, nekem senki ne mondja, hogy honi hű-
ség, szilárd akarat, 's férfiúi állhatatosság nem volna
képes kivívni e' sokkal könnyebb diadalt is.

Hiszen nem kérek kincseket, vért, vagy éppen curtiusi tetteket. Távul ettől; hanem — szinte szégyenlem — mint koldus egyedül garasokért, 's ha még ez is sok volna, krajczárokért esedezem. Pártoljátok tehát tisztelt hazafiak a' telekdíjt! Kevesebbet, mint tervezek, alig tehetünk. Mert valamint semmiből semmi nem lesz, ugy a' felette picziből sem lehet nagy. A' szegényre alig háramlanék több, mint egy pár órának munkabére, midőn a' tehetős bő gyümölcsessel takarítná azt kincstárába, mit előlegezett. Ha azonban még is sokalnatok, vagy tervem nem tetszenék, ám legyen; tegyünk még kevesebbet 's más, biz én nem bánom, de tegyünk elvégre csak valamit, mit ha elmulasztunk, keserűn bánám

A' házi adót ne erőltessétek. Allítsunk e' helyett inkább egy derék, 's ha lehet közös haza-virágztatási kincstárt; subsidiumokkal 's efféle ide oda 's mindenféle menő fizetésekkel pedig hagyjunk fel, minthogy kétszeresen boszantók, mert legelsőben is megnepszünő 's türehetetlen szunyog-zengés és darázsdongás zaklatással járnak, 's aztán még sincs hasznuk. — Vigyük ehhezképest garasainkat rendesen inkább egy köz kincstárba, 's ebből pótoltsanak minden terheink lgy, midőn előre tudhatjuk, hogy ugy véletlen, és a' nélkül hogy tán jóformán csak észre is vennők, semmi új terhet nem rónak nyakunkba, látszata is lenne adakozásinknak, 's minden esetre tisztán és egyszerűen állnának előttünk a' számok; mi kimondhatlan nyereség.

Szóljatok, irjatok, adjatok irányt 's utasítást ennél fogva mentülelőbb, mikép minden elkülönzött érdeket egy közös nagy érdekebe egybeolvasztva, kellő időben állithasson ki a' megbizott országos választmány olyast, mi ha nem is mindnyájának — mi lehetetlen — legalább a' nagy többségnek nyerve meg jóváhagyó pártolását.

Emelkedjünk tisztelt földiek a' mindennapiság 's önzés szűk köreiből elvégre a' hazafiság terére, 's mutassuk meg a' nagy világnak, hogy pártérdeket különösínüséget 's ellenszenvet háttérbe szorítva, egyesült magyar nemzet is tudunk lenni, valamint veszély óráiban, ugy honunk felvirágzási műtételében is.

Tegyünk e' szerint mindnyájan, mit tehetünk, mindenki maga körében, csakhogy, mert győznünk kell, senki köztünk ne használjon más fegyvert, mint okot és türelmet; mert hiszen más fegyverrel lehet ugyan „kényszeríteni“, de „győzni“ reméllem legalább a' magyaron soha. És e' szerint szégyen azok fejére, 's ám jegyezzük őket az engesztelhetetlen jövő kor boszujára fel, kik csak borral, pénzzel, erőszakkal, 's efféle durva csábszerekkel tudnak okoskodni.

'S most bocsánat, valamint személyem felhozásával kezdém meg e' sorokat, ugy szinte annak említésével vagyok azokat berokesztteni bátor.

Egy gazdag, magas lépcsőn álló ur, miután nem éppen a' legszemérmesb kívánattal sziveskedék rólam megemlékezni, csak kevéssel ezelőtt azt állítá rólam — s tudja az ég mikép esik, de nekem mindent megsugnak — hogy én csak azért fáradok annyit 's azért ohajtanám megfizettetni a' magyar nemességet, mikép magamnak meritumokat szerezzek.

És ez való, éppen nem tagadom; csakhogy azon meritum bére, melly után én esengek, 's igaz nem keveset, 's homlokomnak néha bizony elég kínos veritékével fáradok, személyemre nézve — sejem minden csepp véremlében — alig lesz valaha is több, mint tövískoszorú; mi azonban nem tántorit, mert ha van Isten, kit őszinte hazafiúi kedély engesztel, 's ha ez Isten a' magyart el nem hagyja, bizony mondom lesz azért munkámnak egykor még is valamelyes bére: a' magyar vérnek t. i. ha több nem, legalább egy kissé nemzetiesb képe. Midőn ha a' felhozott censor meritum 'szerzés alatt tán azon tekervényes lépcsőket akarná értetni, mellyeken itt is tágitván ott is tágitván egy kicsit, tán ő jutott mások hegyibe: akkor gyáva fejére minden tartalék nélkül visszalököm ezen aljas imputatiót; mert ha Fejedelmem tántorithatlan hívének vallom is magamat, 's főhivatalnokai iránt is illő tisztelettel vagyok, azért mégis büszke öntudattal mondom: egy mennyország sem lenne elég 's könnyebb volna személyemet körülbelül egy egy fej hosszával megrövidíteni, hogy sem én bármilly csásbnak vagy enhiuságomnak martalékul esve, csorbát birnék ütni vérem üdvén, vagy illyes tét végbevételét erőm szakadta előtt túrném.

Tépjék hírnevemet a' mint tetszik, öntsenek le bármoslékkal, türni fogom; de Istenemre esküszöm, hű lelkiütem 's hazafiságom szeplőtlenységét e' hazában, fejedelemtül lefelé az utolsó ügyefogyottig, kétségbe hozni senkinek nincs joga.

És e' nyilatkozattal, bármilly sértő fenhangunak találtassék is az, tartozom magamnak; mert ha egész lételem a' hazáé is, azért becsületem, míg lehellek, sajátom.

Felfogásom tán nem tiszta, az meglehet. De igazságos bíró előtt szemközt velem errül is csak az ítélhet, ki a' gyakorlati élet mezején már aratott sikert. 'S ám álljanak azok elő!

Ti pedig tisztelt hazafiak, kik élni fogtok, mikor én már nem leszek többé, 's kiket soha tévutakra nem vezettem, sőt elég lelkiülettel birtam néha még utatokba is állani, fogadjátok e' sorokat rokon kebellet 's hajoljatok tanácsomra; ha pedig nem, emlékezzetek meg legalább őszinte szavaimra, — adja Isten, hogy ne legyen késő!

Irtam Czenken April 13-kán 1844.

G. Széchenyi István.

